

1991. gada barikāžu muzeja un
Latvijas Okupācijas muzeja projekts
**„Vienotas 20. gs. vēstures
izpratnes veicināšana”**

„Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā”

vēstures pārskats

Rīga 2014

Latvijas Okupācijas muzejs

1991. gada barikāžu muzejs

EEA
grants

Mācību-metodiskais materiāls

„Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā”

Mācību-metodisko materiālu veido:

- ◇ vēstures pārskats;
- ◇ uzdevumi skolēniem, pieejami:

1991. gada barikāžu muzeja mājaslapā www.barikades.lv un
Latvijas Okupācijas muzeja mājaslapā www.omip.lv

Ieteikumi skolotājiem

Mērķis:

izprast mazākumtautību lomu Latvijas vēsturē un mūsdienās

Izmantošana:

vēstures, sociālo zinību un politikas mācību stundās no 9. līdz 12. klasei

Iespējamie izmantošanas veidi. Skolotājam ir brīva izvēle, kā strādāt ar šo materiālu!

1. Skolotājs stundā iepazīstina skolēnus ar vēstures pārskatā pausto saturu, izmantojot attēlus un diagrammas. Uzdevumus skolēni pilda vai nu kā mājasdarbu vai arī nākamajā stundā kā pārbaudes darbu
2. Skolēni patstāvīgi iepazīstas ar vēstures pārskatu klasē vai mājās, paralēli vai pēc tam pilda uzdevumus.
3. Pēc iepazīšanās ar vēstures pārskatu (ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi), skolēni grupās pilda uzdevumus un klasē notiek pārrunas un diskusijas

Iesakām skolotājam izskaidrot jēdzienus, kas minēti tekstā un saistīti ar tēmu:

industrializācija, asimilācija, Latvijas Tautas padome, imigrācija, Tautu Savienība, deportācijas, komunisms, minoritāte, perestroika, barikādes, nevardarbīgā pretošanās u.c.

Šis mācību-metodiskais materiāls „Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā” ir izdots ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Latvijas valsts finansiālu atbalstu. Par mācību-metodiskā materiāla „Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā” saturu atbild biedrība „1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība”.

Projektu „Vienotas 20. gs. vēstures izpratnes veicināšana” finansiāli atbalsta Islande, Lihtenšteina un Norvēģija. Līguma Nr.2012.EEZ/PP/2/MEC/003/024

Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā

levads

Latvijas ģeopolitiskais novietojums nosaka to, ka tā nekad nav bijusi etniski viendabīga teritorija. Kopš neolīta laikmeta dažādu etnisko procesu gaitā pārsvaru ieguvusi baltu kultūra. Tomēr, atrodoties starp diviem lieliem etniskiem masīviem – ģermāņiem un slāviem, un esot tirdzniecības ceļu krustcelēs, iedzīvotāji Latvijas teritorijā vienmēr bijuši ciešā kontaktā ar citu etnisku grupu pārstāvjiem. Jau pirms baltus ciešas antropoloģiskas un ģenētiskas saites saistīja ar somugriem un slāviem. Migrāciju un asimilāciju procesā notika savstarpēja ietekmēšanās, daļēja sajaukšanās, arī etnisko īpašību pārņemšana. Ļoti apšaubāma ir kādas tautas pilnīga etniska tīrība. Kaut kādā mērā visas tautas ir ienācējas. Indoeiropieši (to sastāvā – balti) ienāca Eiropā, kad tā jau bija apdzīvota. Balti ienāca Baltijas jūras piekrastē, kad tur priekšā jau bija somugri. Slāvi ieceļoja tagadējās Krievijas un Baltkrievijas teritorijā, kad tur jau atradās baltu un somugru ciltis. Var apgalvot, ka multikulturālisma aizmetņi radušies jau sirmā senatnē.

Īsi par katras tautības ienākšanu Latvijas teritorijā

Pēdējā gadu tūkstoši senajiem kontaktiem pievienojās kvalitatīvi jauns attiecību tips, kad cilvēku grupa ar izteiktu etnisku veidolu ieradās citā etniskā vidē, lai tur paliktu. Šādā veidā dažādu apstākļu ietekmē Latvijas teritorijā nonāca vairākas etniskas grupas, kas veido *mūsdienu Latvijas seju*.

12.-13. gs. pa jūras ceļiem lībiešu un baltu tautību apdzīvotajā teritorijā ienāca vācieši. Ienācēju skaits nebija liels, tomēr labāka bruņojuma un vietējo cilšu sadrumstalotības dēļ viņi pakāpeniski kļuva par noteicošo sociālo slāni un savas pozīcijas saglabāja līdz 19. gs. beigām.

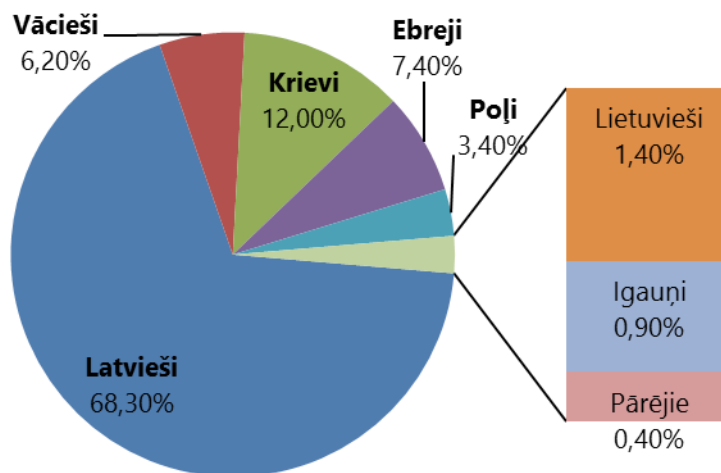
16. gs. līdz ar Livonijas konfederācijas sabrukumu un „poļu laiku” sākumu Latvijas teritorijā nokļuva poļi. Rīgā un Vidzemē poļu ietekme bija īslaicīga, Kurzemes hercogiste nonāca daļējā atkarībā no Polijas, bet Latgalē poļu ietekme bija ilgstošāka un tiešāka. Ieceļojušo poļu skaits bija neliels, ieceļotāji pārstāvēja galvenokārt sabiedrības augšslāni. Poļu minoritāte veidojās tepat Latvijas teritorijā, iedzīvotājiem ilgstoši paliekot poļu kultūras iespaidā, pārpoļojoties.

Kā patvēruma meklētāji Latvijas teritorijā nonāca čigāni (romi), ebreji un krievu vecticībnieki. Čigāni ieradās 15. gs. no Vācijas un 16. gs. no Polijas un Lietuvas. 17. gs. beigās, bēgot no reliģiskām vajāšanām, Latvijas teritorijā ienāca krievu vecticībnieki. Ebreji Latvijas novados nokļuva dažādos laikos: 16.-17. gs. no Vācijas un Holandes tie nonāca Kurzemē, bet 18. gs. no mūsdienu Baltkrievijas un Krievijas teritorijas – Latgalē.

Ir zināms, ka dažādos vēstures periodos Latvijas teritorijā nonākušas vairākas etniskas grupas, kas laika gaitā asimilējušās un nav saglabājušas savu etnisko savdabību. Kā piemērus var minēt pie mūsdienu Cēsīm noietinātos vendus, kuru izcelsme nav zināma, vai pie somugriem piederošos votus Bauskas pils apkārtnē.

Latvijai tradicionālais iedzīvotāju etniskais sastāvs izkristalizējās 19. gs. beigās. Viskrievijas tautas skaitīšana parādīja, ka latvieši veido relatīvu vairākumu – 68% no iedzīvotāju kopskaita.

Etnisko grupu īpatsvars Latvijā, 1897

Dati no: "Tildes Datorenciklopēdija Latvijas Vēsture" © Tilde, 1998-2012

Industrializācija izmainīja iedzīvotāju etniskās proporcijas lielajās pilsētās. 1867. gadā vācieši vēl dominēja Rīgā (42,9%), bet 1897. gadā vāciešu vairs bija tikai 23,8%, bet iedzīvotāju vairākums bija latvieši (45%). Pārsvārā tie bija Kurzemes un Vidzemes bezzemnieki, kas rūpniecībai strauji augot, pārcēlās uz pilsētām un kļuva par rūpniecības strādniekiem. Palielinājās arī citu etnisko grupu pārstāvju skaits Rīgā – darbaspēks ieplūda no citām Krievijas impērijas agrārajām guberņām.

Kurzemes un Vidzemes lauku apvidos dzīvoja galvenokārt latvieši (93-95%), bet pilsētas bija kļuvušas etniski daudzveidīgas. Vēsturiski tāda bija izveidojusies arī Latgale: tur lielāks bija krievu, baltkrievu, ebreju un poļu īpatsvars, bet latvieši veidoja 54-66% iedzīvotāju.

1918-1940

Latvijas Republikas nodibināšana kļuva par nozīmīgu pavērsienu visām Latvijā dzīvojošām etniskajām grupām. Latvieši kļuva par valsts nāciju, bet citas etniskās grupas – par etniskām minoritātēm, kuru attiecības ar valsti regulēja likums. Latvijas valsts nacionālā politika sākotnēji veidojās sarežģītos apstākļos, jo iedzīvotāji bija sašķelti un pārstāvēja atšķirīgas nacionālas un sociālas intereses. Uzdevumi, kuri bija jāveic Latvijas valstij (saimniecības atjaunošana, zemes reforma, reģionāla integrācija u.c.) bija sarežģīti un neatliekami. To īstenošana prasīja visu iedzīvotāju iesaisti. Tādēļ jau dibinot valsti tika domāts par vienotu Latvijas tautu kā visu iedzīvotāju kopumu. Kaut arī latviešu presē ne reizi vien pavīdēja lozungs „Latviju – latviešiem!”, latviešu politiķu un sabiedrisko darbinieku vairākumam tas nebija pieņemams.

Jau vienā no pirmajiem normatīvajiem aktiem – Latvijas Tautas padomes politiskajā platformā¹ – tika nodrošinātas mazākumtautību tiesības. Tajā tika paredzēta nacionālo minoritāšu līdzdalība Satversmes sapulcē, likumdošanas un izpildvaras institūcijās, tika noteikts, ka nacionālo grupu kultūras un nacionālās tiesības nodrošināmas pamata likumos. Latvijas valsts pasludināšanas sarīkojumā 1918. gada 18. novembrī Pagaidu valdības vadītājs Kārlis Ulmanis, aicinot visus pilsoņus neatkarīgi no tautības piedalīties valsts uzbūves darbā, uzsvēra, ka „visu tautu tiesības būs Latvijā nodrošinātas”. Jau 4. decembrī darbību sāka Tautas padomes Nacionālo lietu komisija. Satversmes sapulce „Deklarācijā par Latvijas valsti” noteica, ka valstī „suverēnā vara pieder Latvijas tautai”. Tomēr latvieši un mazākumtautības to izprata atšķirīgi: latvieši vēlējās redzēt Latviju latviskāku, bet minoritātes pūlējās nodrošināt sev plašākas nacionāli kulturālās tiesības.

Etniskās minoritātes bija pārstāvētas Latvijas Tautas padomē (18 pārstāvji), Satversmes sapulcē (17 pārstāvji) un Saeimā (1. Saeimā - 16; 2. Saeimā - 17; 3. Saeimā - 19; 4. Saeimā - 17 deputāti). Latvijas Republikas likumdošana deva tiesības visu mazākumtautību pārstāvjiem piedalīties valsts politiskajā dzīvē, tomēr aktivitāti un panākumus politikā noteica politiķu iepriekšējā politiskā pieredze un izglītība. Vislielākais Saeimas deputātu un politisko partiju skaits bija vācbaltiešu un ebreju minoritātēm. 3-6 deputāti katrā Saeimā tika ievēlēti no krievu politisko partiju sarakstiem. Kopumā katrā Latvijas Republikas Saeimā 17-18 deputāti bija ievēlēti no minoritāšu politiskajām partijām, un viņi spēja savstarpēji vienoties balsojumos par kultūras autonomijas nodrošināšanu.

O. Viduks. Iespējamā valdība. Svari. 1925. gada 4. decembris. Nr. 47

1919. gada 23. augustā (lielai daļai Latvijas teritorijas atrodoties svešu karaspēku kontrolē) Tautas Padome pieņēma pilsonības likumu. Ar to Latvijas Republikas pilsoņa tiesības tika piešķirtas ikvienam, kurš Latvijā dzīvoja, bija dzimis vai skaitījās tai piederīgs pirms 1914. gada 1. augusta un likuma izsludināšanas dienā nebija pārgājis citā pavalstniecībā. Turpmākos gados pilsonības likums tika grozīts sešas reizes.

Piemēram, kad līdz ar bēgļiem, kas atgriezās Latvijā no Padomju Krievijas, ieradās arī citu tautību cilvēki, kas nevēlējās palikt komunistiska režīma varā. Latviešu sabiedrība nebija pretimnākoša šādai imigrācijai un 1921. gada oktobrī Satversmes sapulce izdarīja izmaiņas pilsonības likumā, prasot, lai pilsonības pretendents būtu nodzīvojis Latvijā 20 gadu, vai bijis Latvijas pastāvīgais iedzīvotājs līdz 1881. gadam. Pret šiem grozījumiem ļoti iebilda ebreji, kam carisma apstākļos lielākajā daļā Latvijas teritorijas bija aizliegts apmesties uz pastāvīgu dzīvi, līdz ar to viņi bieži bija dzīvojuši bez pierakstīšanās.

A. Zariņš. Jaunie patrioti. Svāri. 1921. gada 20. maijs. Nr. 23.

Prasība pirms pilsonības iegūšanas nodzīvot Latvijā 20 gadus 1927. gada jūnijā tika mainīta uz sešiem mēnešiem. Šie grozījumi izraisīja neapmierinātību dažādās aprindās, un tā paša gada decembrī notika referendums, tomēr likuma grozījumu atcelšanai nepieciešamais balsu skaits netika savākts.

Valsts valoda

No Latvijas Republikas pastāvēšanas pirmajām dienām par oficiālo valsts valodu kļuva latviešu valoda. Tajā tika izdoti Pagaidu valdības rīkojumi un pavēles un kārtota lietvedība. Tā tika ieviesta Latvijas armijā, skolās un valsts iestādēs, tajā pašā laikā respektējot minoritāšu tiesības privātajā sfērā lietot dzimto valodu. Par latviešu valodu un tās lietošanu turpmāk tika pieņemti vairāki valdības izstrādāti noteikumi – 1921., 1929., 1932., 1934. un 1935. gadā.

Minoritāšu izglītības autonomija

1919. gada 8. decembra Latvijas Tautas Padomes pieņemtais *Likums par mazākuma tautību skolu iekārtu Latvijā* kļuva par vienu no nozīmīgākajiem minoritāšu tiesību aizsardzības aktiem pēckara Eiropā. Likums piešķīra autonomiju minoritāšu skolām, izveidojot Izglītības ministrijā mazākumtautību izglītības pārvaldes un nododot to vadību pašu minoritāšu ziņā, kā arī nodrošināja tām valsts un pašvaldības finansējumu.

Pavisam Latvijā darbojās piecas minoritāšu izglītības pārvaldes: vācu, krievu, ebreju, poļu un baltkrievu. Visplašāko skolu tīklu izveidoja baltvācieši, taču arī pārējās minoritātes veiksmīgi izmantoja šo likumu. Vislabvēlīgākajā periodā – 1933./1934. mācību gadā – Latvijā darbojās 38 mazākumtautību ģimnāzijas un 555 pamatskolas:

- 236 krievu
- 100 ebreju
- 88 vācu
- 35 poļu
- 23 baltkrievu

Darbojās Universitātes zinātņu krievu institūts, kas gatavoja skolotājus krievu skolām, un vācu Herdera institūts. Latvijā darbojās daudzas minoritāšu biedrības, bibliotēkas un teātri. Regulāri iznāca 7 laikraksti vācu valodā, 4 - krievu, 2 - ebreju un 1 laikraksts lietuviešu valodā.

Agrārā reforma

Agrārā reforma bija viens no smagākajiem pārbaudījumiem minoritāšu un latviešu attiecībām, kurš ilga gandrīz visu demokrātijas posmu. Vairāk kā puse zemes īpašumu Latvijā piederēja muižniekiem, kuri pamata bija vācu vai krievu tautības pārstāvji. Vienlaikus pastāvēja milzīgs bezzemnieku skaits, un tie lielākoties bija latvieši. Strīdi Satversmes sapulcē bija asi. Kristīgās partijas uzstājās pret zemes atņemšanu, sociāldemokrāti iestājās par pilnīgu zemes atņemšanu muižniecībai. Minoritāšu interesēs uzstājās Pauls Šīmanis; viņš brīdināja nesagraut privātīpašuma jēdzienu tā pašos pamatos. Savukārt, Latvijas nacionālie spēki iestājās, līdzīgi kā sociāldemokrāti, par radikālu zemes reformu, kurā iepriekšējam īpašumu sadalījumam nebūtu nozīmes.

Likuma pirmā daļa, kas tika pieņemta 1920. gada 16. septembrī, atsavināja un ieskaitīja Valsts zemes fondā muižnieku, bruņniecības un klosteru zemes, atstājot muižnieku īpašumā muižas centrus vidējas saimniecības lielumā – aptuveni 50 hektāru. Satversmes sapulce ar 75 balsīm “par” un 62 “pret” pieņēma priekšlikumu par atlīdzības izmaksāšanu par atsavinātajiem īpašumiem, tomēr šim priekšlikumam vēl vajadzēja izstrādāt atsevišķu likumu.

Visspēcīgāk agrārā reforma skāra baltvācu minoritāti. Viņi zaudēja paaudzēm ilgās tiesības uz lieliem īpašumiem Latvijas teritorijā. Agrākā statusa zaudēšana izraisīja smagu diskusiju, kas nonāca pat līdz Tautu Savienībai.

Latvijas valsts politikai minoritāšu jomā bija arī pretinieki – Nacionālais klubs, Demokrātiskais centrs un citi nacionālistiski grupējumi. Pasaules ekonomiskās krīzes gados, pasliktinoties Latvijas saimnieciskajam stāvoklim, pieauga latviešu sabiedrības neapmierinātība ar lielajiem valsts budžeta izdevumiem minoritāšu skolu un to pārvalžu vajadzībām. 1931. gadā šo grupu pārstāvi guva panākumus Saeimas vēlēšanās. Jaunās valdības Izglītības ministrs Atis Ķēniņš neslēpa nodomu pakāpeniski latviskot minoritāšu skolas un izdeva rīkojumus, kas ierobežoja minoritāšu skolu autonomiju. Saeimā šāda rīcība saņēma asu kritiku ne tikai no minoritāšu deputātiem, bet arī no Jaunsaimnieku un sīkzemnieku un pat Zemnieku savienības deputātiem. Izglītības ministrs bija spiests atkāpties.

Valsts apvērsums

Krasas izmaiņas valsts iekārtā un arī minoritāšu politikā ieviesa K. Ulmaņa veiktais valsts apvērsums 1934. gada 15. maijā. Viens no autoritārā režīma mērķiem bija latviska Latvija – valsts, kuras kultūrā un saimnieciskā dzīvē dominētu latviskais. Pārmaiņas nacionālajā politikā saistījās ar minoritāšu tiesību ierobežojumiem un ar centieniem visiem līdzekļiem veicināt mācīšanos latviešu skolās; tika pārveidotas vai slēgtas daudzas minoritāšu skolas, biedrības un preses izdevumi, ierobežots citu valodu lietojums pašvaldībās.

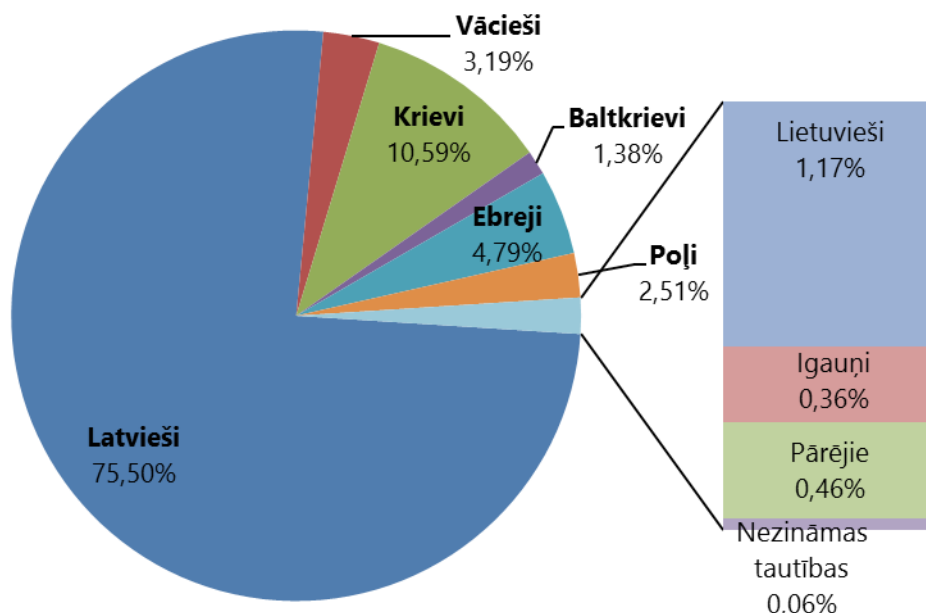
Protams, šīs pārmaiņas izraisīja mazākumtautību pārstāvju neapmierinātību. Vieni no pirmajiem opozīcijā autoritārajai valsts iekārtai nostājās baltvācu līderi. Viņus motivēja K. Ulmaņa valdības centieni mazināt baltvācu ietekmi: ierobežojumi iegādāties gruntsgabalus, darboties kā advokātiem u.c.; daļai baltvācu sabiedrības sāka simpatizēt Vācijas nacionālsociālistiskais režīms. Krievu deputāti sākotnēji neiestājās pret jauno varu, taču drīzumā viņu un krievu sabiedrības nostāja mainījās. Neapmierinātību izraisīja

Reklāma sarīkojuma “Atdzimšanas dziesma” programmā, 1934

valsts valodas likuma noteiktie ierobežojumi krievu valodas lietojumam pašvaldībās un sašaurinātā minoritāšu izglītības sistēmā. Līdzīgā kārtā profesionāli ierobežojumi un jaunās normas izglītības, preses, biedrošanās lietās satrauca arī ebrejus, bet vēl vairāk viņus neapmierināja ekonomiskie pārkārtojumi, ko dažkārt interpretēja kā tieši pret ebrejiem vērstus.

Etnisko grupu īpatsvars Latvijā, 1935

Dati no: Centrālās statistikas pārvaldes [mājas lapas](#).

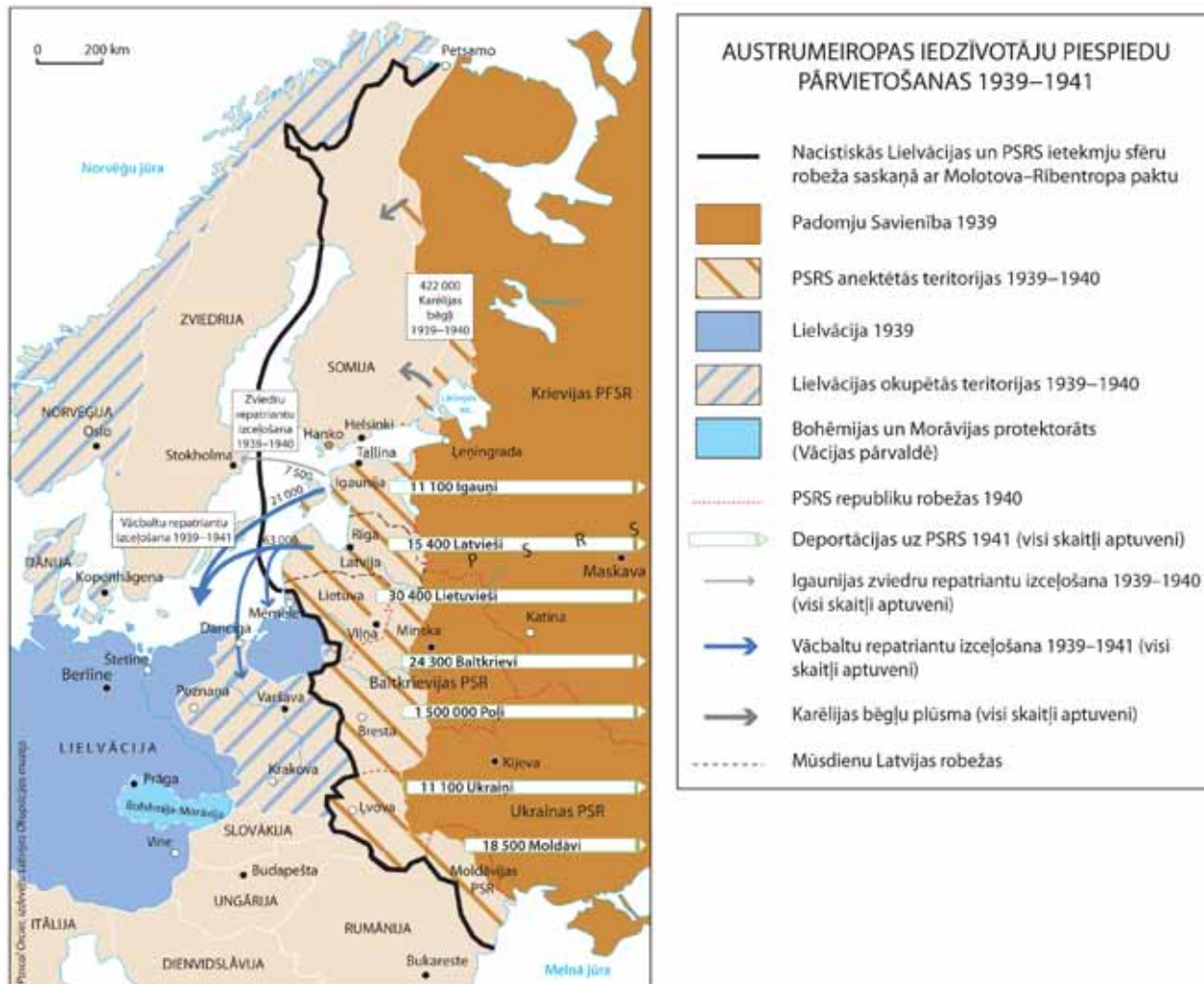
Latviešu attieksmē pret minoritātēm nereti izpaudās aizdomīgums, skaudība un neizpratne. Bija gan daudzi gadījumi, kad latvieši veidoja ciešas attiecības ar cittautiešiem. Taču pārsvarā, neskatoties uz lielajām brīvībām, latvieši un minoritātes dzīvoja savās sabiedrības un kultūras telpās un sadarbojās pēc izdevīguma principa.

Jau agri bērnībā [...] nebeidzu vien brīnīties, kā cilvēkus pirmkārt sazīmē pēc tautības un tikai tad raksturo pēc personīgām īpašībām vai stāvokļa. Vai tas nebija dīvaini, ka, atvērusi durvis, kalpone ziņoja par omai: „Kundze, pie jums atnākusi kāda krievu dāma.” Vai opim: „Kungs, ieradies viens latvietis,” – dažkārt liekot vai nu kungs vai vīrietis, pēc šķiriska principa. Viņas domāšanai saimnieku tautieši bija pašsaprotami viesi, cittautiešu ierašanās šķita neparasta [...] Savā bērna iztēlē salīdzināju savu divu dzīves vietu atšķirības, tās man atgādināja divas mēbeles: Berlīne ir skapis, bet Rīga – kumode. Skapī visas drēbes sakarinātas rindiņā kopā un kombinējamās pēc vajadzības un patikas. Kumodē visas mantiņas saliktas pa atvilktnēm. Atvilktnes aizvelk ciet, un salikt to saturu dažādās kombinācijās nav pieņemts. Sadzīvo mierīgi, taču aizvien saglabājas iepriekš nolemtā atšķirība.

Freimane, Valentīna. *Ardievu, Atlantīda!* 2010, 113.–114. lpp.

Otrais pasaules karš

Par smagu triecienu sakārtotajām etniskajām attiecībām un tradicionālajai etniskajai struktūrai kļuva Otrais pasaules karš un divi secīgi totalitāri okupācijas režīmi. Visu etnisko grupu pārstāvji cieta no abu režīmu represīvās politikas, bet ebreji un vācieši būtībā beidza Latvijā pastāvēt kā tradicionālas etniskas minoritātes.

Baltvāciešu pārvietošana

Vispirms laika posmā no 1939. gada līdz 1941. gadam vācu minoritātei tika uzspiesta it kā brīvprātīga izceļošana, kas tika eifēmiski dēvēta par „repatriāciju”. Faktiski tā bija iedzīvotāju pārvietošana divu lielvaru vienošanās rezultātā.

Baltvācieši un visi pārējie iedzīvotāji par plānoto pārvietošanu uzzināja tikai 1939. gada oktobrī. Ar propagandas palīdzību nacisti centās iedrošināt Baltijas valstīs mītošos vāciešus jeb *Volksdeutsche* doties prom. Vācieši izmantoja arī iebiedēšanas taktiku, šausminot iedzīvotājus ar Padomju Savienību, tādēļ vairāki desmiti tūkstoši iedzīvotāju izlēma mainīt dzīvesvietu. Tos, kas izlēma doties projām, dēvēja nevis par bēgļiem, bet gan par cilvēkiem, kas atsaukušies uz firera aicinājumu. Lai atbalstītu šo programmu, vācu propagandas filmās Baltijas valstīs mītošos vāciešus attēloja kā pakļautus vajāšanai savā dzimtenē.

Pirmās krasās pārmaiņas ar mūsu ģimeni notika 1939. gada rudenī. Ģimene bija nolēmusi repatriācijas ietvaros pārcelties uz dzīvi Vācijā, jo māte bija vāciete. Toreiz es pirmo reizi sāku saprast, cik nopietna ir dzīve. Gluži kā nonākot krustcelēs un pieņemot lēmumu, kas mainīs turpmāko dzīvi – uz kuru pusi doties. Tobrīd es nespēju aptvert, ka man būs jāpamet skola, klasesbiedri, paziņas un, protams, visi mani draugi, mana iemīļotā Rīga un Latvijas vide. Es nevarēju iedomāties, ko es kā latvietis darīšu svešā valstī. Mani satrauca šādi jautājumi: doties vai nedoties, bēgt no acīmredzamajām, gaidāmajām šausmām vai palikt un riskēt?

Bruno Svikle. Vectēva atmiņas. {B. g.] 6. lpp.

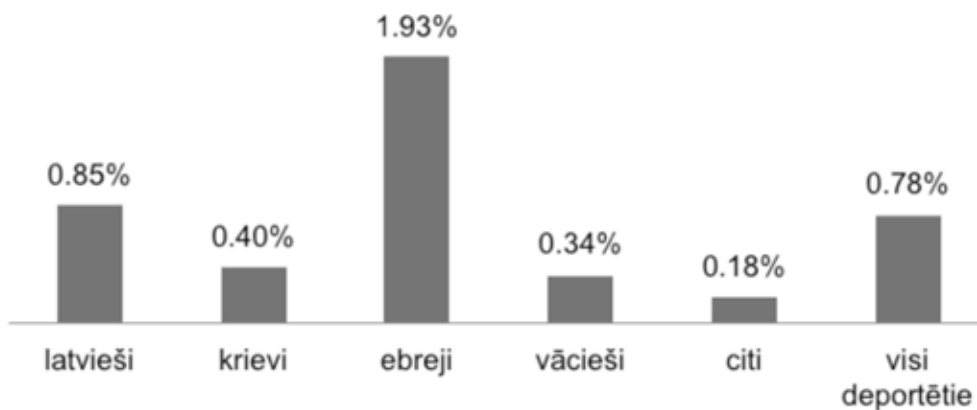
Ģimenes ar kuģiem aizveda no Baltijas valstīm un ar vilcieniem no citām teritorijām. Visu nekustamo īpašumu pārdeva. Vācijas valdība piesavinājās šo naudu un neatdeva to ģimenēm. Tā bija apzināta rīcība ar mērķi pārraut visas saites ar vietām, kurās šie cilvēki bija dzīvojuši.

Tādējādi 1939.-1940. gadā no Latvijas aizceļoja vairāk kā 60 000 cilvēku.

Padomju okupācija. Deportācijas

1940. gada jūnijā PSRS okupēja Latviju un abas pārējās Baltijas valstis. Jau drīz pēc okupācijas režīma ieviešanas padomju terors sāka vērsties pret okupēto valstu iedzīvotājiem: gan pret latviešiem, gan citu etnisko grupu pārstāvjiem; spilgts piemērs tam ir 1941. gada 14. jūnija deportācijas.

1941. gadā deportēto īpatsvars etniskajās grupās

Salīdzinājumā ar 1935. gadu; vācieši – ar 1943. gadu
No: Aizvestie : 1941. gada 14. jūnijs. Latvijas Valsts arhīvs. 2001.

Pirmā masveida izsūtīšana bija plašākas deportāciju akcijas sastāvdaļa: līdzīgas akcijas šajā laikā notika arī citās teritorijās, kuras Molotova – Ribentropa pakta (citur: Hitlera – Staļina pakta) slepenās vienošanās rezultātā PSRS bija anektējusi 1939.–1940. gadā. Izsūtāmo vainas pierādījumi netika meklēti pat formāli – izsūtīšanas pamats bija personas nodarbošanās, sociālais stāvoklis, piederība noteiktām politiskām un sabiedriskām organizācijām, turklāt deportācija skāra ne tikai konkrēto personu, bet arī tās ģimenes locekļus. Par deportāciju upuriem kļuva politiskā un ekonomiskā elite

– pazīstami politiķi, augsta ranga valsts ierēdņi, armijas un policijas virsnieki, literāti, augstskolu mācību spēki, turīgākie zemnieki, uzņēmēji. Šīs akcijas ietvaros no Latvijas izsūtīja aptuveni 44 000 iedzīvotāju. Plašo deportāciju akciju pārtrauca nacistiskās Vācijas iebrukums.

Pēdējie aizbrauca vēl tieši laikā. Neilgi pēc tam, 1941. gada 14. jūnija rītā, mēs atklājām, ka ļoti daudzas ģimenes naktī bija sagūstītas un lopu vagonos deportētas uz Krieviju. Nevarēja saprast, kāpēc izvēlēti tieši viņi; lai gan daudzi no aizvestajiem piederēja pie t. s. „kapitālistiem” vai vispār augšējiem sabiedriskajiem slāņiem, citi bija skolotāji, lauksaimnieki, tirgotāji un pat nevainojamas izcelsmes strādnieki. Iespējams, ka šī šķietamā atlases nejaušība pamatojās uz Staļina principu, ka teroram jābūt aklam un patvaļīgam, lai neviens nejustos drošs. No Liepājas kopā aizveda 559 personas, to starpā 207 žīdus, un aptuveni 15000 no visas Latvijas. Izsūtīšana turpinājās vēl trīs dienas un naktis, un sagūstītos ļaudis veda smagajās mašīnās no viņu mājām uz dzelzceļa stacijām.

Gaidījām, vai nepienāks arī mūsu kārtā, un rīta pusē saņēmām pavēli katrai personai sapaņķot vienu ceļasomu un gaidīt transportu. Mēs uz ātru roku sametām mantas četros koferos, bet tad, iedomādamies, ka varbūt mūsu ceļi varētu šķirties, attiecīgi tos pārkārtojām.

Taču mums palaimējās, ka viens no mūsu īrniekiem (Timošenkovs, Latgales krievs) bija robežsardzes majors; tas bija pusmilitārs formējums, kas palīdzēja NKVD veikt deportācijas. [..] Pirmajā deportāciju naktī Timošenkovs nebija bijis mājās, bet, kad viņš atnāca mazliet nosnausties, māte lūdza, vai viņš mūs nevarētu noņemt no aizvedamo saraksta. Pēc nelielas jokošanās un ķircināšanas viņš piekrita, un tā smagā mašīna pie mums neieradās.

Mums paveicās, jo tikai 60 procenti no 15000 aizvestajiem pārdzīvoja karu. Tēvs, tāpat kā pārējie vīrieši, būtu nonācis Gulagā, kur izdzīvoja tikai retais; māte, kopā ar mums, zēniem, būtu tikusi izsūtīta uz mūžu kādā tālā, primitīvā Sibīrijas miestā vai kur citur lielās tēvzemes iekšienē. 1942. gadā mēs ar Georgu būtu iesaukti Sarkanajā armijā un tā ar nokavēšanos būtu atmaksājuši gan par mūsu buržuāzisko izcelsmi, gan par mūsu senču grēkiem, kuri izlavījās no karaklausības 1812. gadā.

Eduards Andersss. Latviešu vidū holokausta laikā. 2011. – 62.-63. lpp.

Holokausts

Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā notika lielākais noziegums Latvijas vēsturē: ideoloģisku apsvērumu dēļ holokaustā Latvijā tika nogalināti aptuveni 70 000 cilvēku. Ebreju totāla iznīcināšana bija viens no nacisma mērķiem. Vācu īstenotā rasu politika faktiski iznīcināja Latvijas ebreju kopienu un lielāko daļu čigānu.

Jau no pirmajām okupācijas dienām Latvijā sākās gan ebreju nogalināšana, gan masīva antisemitiskas propagandas kampaņa. Tās mērķis bija pēc iespējas šķelt iedzīvotājus un panākt viņu aktīvu atbalstu rasu politikai. Propaganda veiksmīgi izmantoja padomju varas īstenotos noziegumus un sabiedrībā eksistējošos aizspriedumus. Propaganda Latvijas iedzīvotājus ietekmēja lielā mērā, kampaņas sekas joprojām nav pilnībā pārvarētas.

«Tiesības uz darbu un atpūtu»

Komunistu varas laikā 50 gadus
veciem lauciniekiem zāles veids
nēlzsniedza.

Darba zemnieka 50 gadu jubileja.

Propagandas karikatūra.

E. Rirdans. „Tiesības uz darbu un atpūtu”. Tēvija, 1941. gada 6. augusts.

Holokausta tieši neapdraudēto etnisko grupu pārstāvju rīcība šajā laikā bija dažāda. Latvijas iedzīvotāju vidū bija gan holokausta noziegumu līdzdalībnieki, gan aktīvi ebreju glābēji, gan arī daudz vienaldzīgo.

Tagad, kad žīdi bija izstumti no sabiedrības, mums varēja palīdzēt vienīgi nežīdi, un starp mūsu paziņām Herta šķita vislīdzjūtīgākā. Jau pēc dažiem mēnešiem viņa mums bija nenovērtējami liela palīdzība. [..]

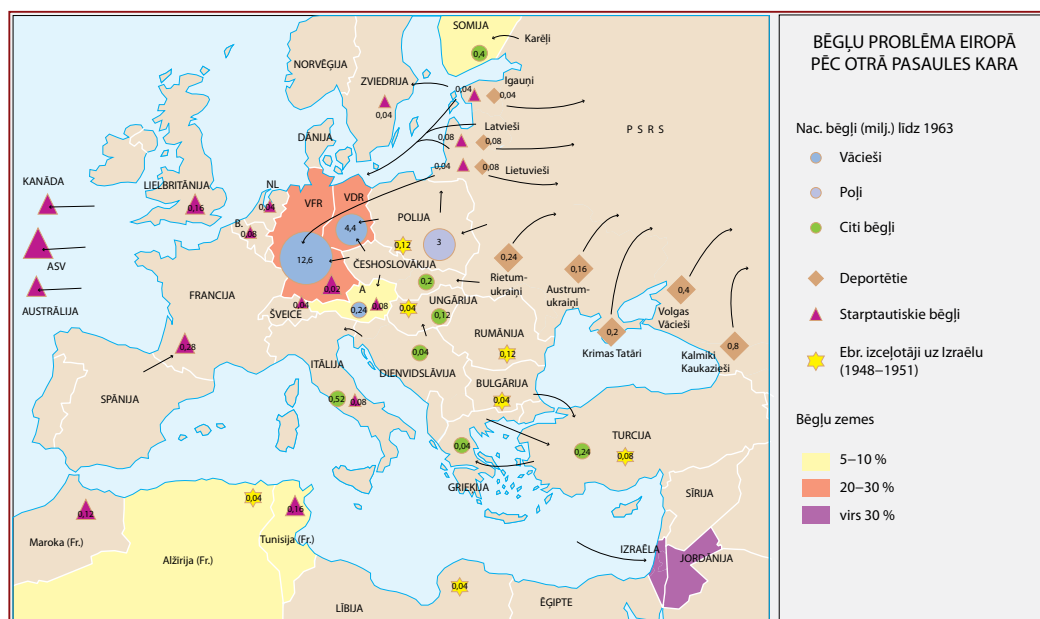
Vairums latviešu pret žīdiem bija vai nu neitrāli, vai labvēlīgi noskaņoti (starp pēdējiem bija pat daži policijas ierēdņi), bet daļa bija nikni antisemīti, kuri mūs labprātāk redzētu beigtus nekā dzīvus. Īpaši grūti šajā ziņā bija Ērikai, un pa dažām ielām viņa vispār izvairījās iet, jo, kad viņa satika žīdu nīdējus, tie uz viņu blāva vai mocīja ar jautājumiem: „Kur ir tavs vīrs? Kā nākas, ka tev nav piesprausta dzeltenā lupata? Tu zini, ka žīdi uzsāka karu (vai nogalināja mūsu valstsvīrus un virsniekus, vai nodedzināja mūsu pilsētas). Kas tev par to sakāms?”

Eduards Anderss. Latviešu vidū holokausta laikā. 2011. -71.-72. lpp.

Holokausta un citu nacistu noziegumu tālejošās sekas Latvijā izjūtamās vēl mūsdienās.

Bēgļi

Padomju Savienības un Vācijas okupācijas gados daudzi Latvijas iedzīvotāji pameta savas dzimtas vietas. Cilvēki bēga no Sarkanās armijas, kas atkārtoti iebruka Latvijas teritorijā. Šī procesa kulminācija bija Lielā bēgšana 1944. gada vasarā un rudenī. Lielās bēgšanas laikā cilvēki galvenokārt šķērsoja jūru, dodoties uz Zviedriju, citi bēga arī Vācijas virzienā.

Par bēgļiem kļuva dažādu sociālo grupu pārstāvji: civiliedzīvotāji, karavīri, kas centās izvairīties no iesaukuma vai jau dienēja vācu armijā, cilvēki, kas strādāja vācu armijas aizmugurē, un citi. Bēgļu vidū bija dažāda vecuma cilvēki no dažādiem sociālajiem slāņiem, taču lielākā daļa bija bērni un cilvēki, kas vēl nebija sasnieguši pusmūža vecumu. Galvenais bēgšanas iemesls šo cilvēku vidū bija bailes no Padomju varas vajāšanām. Daudzi cerēja, ka situācija uzlabosies un viņi drīz varēs atgriezties.

Kaut arī precīzas informācijas trūkuma dēļ ir grūti aprēķināt kopējo bēgļu skaitu, tiek lēsts, ka, piemēram, Zviedrijā nokļuva aptuveni 4000 latviešu.

Padomju varas gadi

1944./1945. gadā Latvija atkārtoti nonāca padomju okupācijas varā. Padomju režīms pēckara gados radīja straujas un būtiskas pārmaiņas visās dzīves jomās, tostarp dažu desmitgažu laikā atkal krasi mainījās etnisko grupu proporcijas sabiedrībā.

Latvijas iedzīvotāju etniskā sastāva proporcijas galvenokārt mainīja forsētā migrācija no citiem PSRS apvidiem, kā arī militārā kontingenta izvietošana un demobilizēto militārpersonu izvietošana. Migrācija bija viens no galvenajiem veidiem, kā nodrošināt darbaspēku lielajiem rūpniecības uzņēmumiem, kas tika izveidoti Latvijas teritorijā. Jau 1946. gadā Latvijā ieradās vairāk kā 41 000 cilvēku.

Latviešu īpatsvars Latvijas iedzīvotāju kopskaitā visu padomju varas periodu samazinājās. Migrāciju dažādos ceļos veicināja padomju valsts politika: atbraucējiem bija vieglāk dabūt dzīvokļus, vadošus amatus, u. c. Lielākajās pilsētās tika celti nozīmīgi rūpniecības objekti, būvēti jauni daudzdzīvokļu māju mikrorajoni, kuros nometināja no PSRS iebrakušos iedzīvotājus.

Lai gan padomju ideoloģija sludināja vienlīdzību un internacionālismu, padomju nacionālās politikas rezultātā Latvijas tradicionālās vēsturiskās minoritātes pakāpeniski pārkrievojās. Pēc 2. pasaules

kara slēdza visas nacionālo minoritāšu skolas, bibliotēkas, biedrības un teātrus. 1989. gadā savu nacionālo valodu par dzimto valodu atzina 43,8% baltkrievu, 27,1% poļu, 27% ebreju, 34% vāciešu.

Etnisko grupu procentuālais īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū

	1959	1970	1979	1989	1996	2000	2006	2011
Latvieši	62,0	56,8	53,7	52,0	56,5	57,7	59,0	59,5
Krievi	26,6	29,8	32,8	33,9	30,4	29,6	28,5	27,0
	2,9	4,0	4,5	4,5	4,3	4,1	3,8	3,5
Ukraiņi	1,4	2,3	2,7	3,4	2,7	2,63	2,5	2,45
Poļi	2,9	2,7	2,5	2,2	2,5	2,5	2,4	2,3
	1,5	1,7	1,5	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3
Ebreji	1,8	1,6	1,1	0,8	0,4	0,42	0,4	0,4
Vācieši	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,15	0,2	0,2
Citi	0,8	0,9	1,1	1,8	1,1	0,94	1,3	2,17

No: www.letonika.lv

Aizvien plašāk tika lietota krievu valoda: lietvedībā, izglītības iestādēs, televīzijā u. c. Krievu valodu latviešu bērniem sāka mācīt jau sākumskolā, tai bija lielāks mācību stundu skaits, salīdzinot ar citiem mācību priekšmetiem. Pakāpeniski Latvijā izveidojās divkopienu sabiedrība.

1980. gadu beigās, izmantojot pārbūves un atklātības politikas radītās iespējas, daudzas etniskās grupas veidoja vai atjaunoja savas kultūras biedrības. 1988. gada rudenī bija nodibinātas vai tapa jau 18 nacionālās kultūras biedrības: armēņu, azerbaidžāņu, Volgas un Krimas tatāru, igauņu, ebreju, ukraiņu, vācu, poļu, lietuviešu, lībiešu, latgaļu u. c. un notika pirmais Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācijas kongress. 1988. gada 10. un 11. decembrī notika Latvijas tautu forums. Tā sagatavošanas laikā tapa „LTF ideoloģiskā platforma dažādu tautību Latvijas iedzīvotāju konsolidācijai, balstoties uz neatkarīgas, demokrātiskas Latvijas valsts izveidošanas idejas”. LTF solīja visiem Latvijas neatkarības idejai lojāliem iedzīvotājiem, neatkarīgi no viņu tautības un sociālā stāvokļa, vienādas pilsoņu tiesības. Latvijas Tautu forums kļuva par nozīmīgu soli, lai dažādu etnisko grupu pārstāvji būtu lojāli LTF un vēlāk Latvijas neatkarības idejai.

Es lepojos ar to, ka, būdama Latvijas krievu inteliģente, neesmu iemantojusi augstus valdības apbalvojumus, taču, būdama sava tēva – desmit gadus Staļina noņemtie godīgi nosēdējušā krievu inteliģenta meita, – esmu Latvijā apbalvota ar vilnas zeķu pāri, kurā ieadīti tautiskie raksti. Kādā no lauku klubiem šīs zeķes man pasniedza veca sieviete, kuras slimajām, uztūkušajām kājām uzkāpšana uz skatuves sagādāja lielas pūles. Palika prātā vārdi, kurus latviešu zemiece sacīja nevis mikrofonā, ne zālei, bet intīmi, no sirds uz sirdi: „Savu noņemtie laiku es nosēdēju turpat, kur jūsu tēvs – Vorkutā. Lai jums manā dzimtenē nesalst kājas!”

Šajos vienkāršajos vārdos ietvertas latviešu tautas sāpes un sirdsapziņa, cēlums un cilvēka pašcieņa. [..]

Un tomēr gribu izteikt savu dziļāko pārliecību par to, ka latviešu šīs dienas traģēdija, kad pirmo reizi savas pastāvēšanas laikā viņi palikuši mazākumā paši savā etnoģeogrāfiskajā teritorijā, krievu tauta kā tāda nav vainīga. Diemžēl ilgus gadus mēs esam dzīvojuši valstī, kur valdīja nevis likumi, bet cilvēki, kuriem piederēja neierobežota vara. Staļinisma un brežņevisma gados šo valdoņu kompānija bija patiesi internacionāla, un, nekādā ziņā neapstrīdot krievu šovinistu vainu, es vienlaikus protestēju, ka citās tautās tiek uzkurināts naidis pret krievu tautu ka vienīgo vaininieci visās traģēdijās, kas mūsu vēsturē notikušas pēdējo 70 gadu laikā. Genocīds, ko padomju vara īstenojusi pret manu tautu, iznīcināja visu labāko gan krievu zemniecībā, gan krievu amatniecībā, gan krievu inteliģencē jau

20. un 30. gados. To nesaprast, redzēt tikai citu tautu nopelnus revolūcijā un noklusēt to traģiskās kļūdas, nozīmē bezatbildīgi nocietināt šo tautu sirdis pret Krieviju, dezinformēt jauno paaudzi, kas aktīvi ieņem savu vietu politiskās cīņas arēnā. Cietsirdība savukārt radīs tikai cietsirdību. Mūs visus – krievus, gruzīnus, ukraiņus, ebrejus, latviešus – visus, kas neprata valstī novērst Staļinisko teroru, šodien gaida kopīga grēku nožēlošana pie Sirdsapziņas sienas. Un tomēr tas būtu tikai taisnīgi, ja tieši mēs, krievi, kā skaitliski vislielākā tauta, uzņemsimies lielāko daļu vainas par despotismu, ar kādu valsti no Maskavas vadīja visu tautu ierēdņi. [..]

Es mīlu savu dzimteni Latviju. Taču gēni svēti glabā arī mīlestību uz Krieviju – manu senču dzimteni. Un, lai kur mani rīt aizvestu liktenis – jebkurā planētas punktā vai kosmosā – es vienmēr lūgšu Dievu par savu Latviju un savu Krieviju.

Marinas Kostaneckas runa debatēs Latvijas Tautu forumā 1988. gada decembrī.
Via dolorosa. Staļinisma upuru liecības (1990)

Atmoda

Mihaila Gorbačova izsludinātās *perestroikas* ietvaros LPSR iedzīvotāji aktīvi izmantoja iespēju publiski izteikties par sev aktuālajiem tematiem, kā arī veidoja sabiedriskas un sabiedriski-politiskas organizācijas, kas pārstāvēja plašu tematiku. Viens no centrālajiem jautājumiem šo organizāciju diskusijās bija Latvijas autonomija. Sākotnēji Latvijas Nacionālās Neatkarības kustība (LNNK), bet pēc Latvijas Tautas frontes (LTF) 2. kongresa 1989. gada 7.-8. oktobrī, arī LTF aktīvi iestājās par Latvijas neatkarību no PSRS.

Neatkarības idejas atbalstītājiem, galvenokārt, LTF personā izveidojās virkne opozicionāru organizāciju, piemēram, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte (Interfronte), Baltijas karavīru savienība, Kara, darba un bruņoto spēku veterānu un karavīru internacionālistu republikāniskā padome, Republikāniskā streiku komiteja un citas. Kā galvenā neatkarības pretiniece jāmin PSRS Komunistiskās partijas filiāle Latvijas Komunistiskā partija (LKP).

Perestroikas procesi ietekmēja arī LKP. 1990. gada 6.-7. aprīlī LKP XXV kongresā notika LKP šķelšanās. No ortodoksālās LKP atdalījās Latvijas Neatkarīgi komunistiskā partija (LNKP). Šis lēmums bija formāls, jo faktiski LKP nebija vienota jau kopš 1989. gada rudens. Šajā notikumā var ievērot etnisku paradigmu, proti, LNKP pārsvarā sastāvēja no nacionālkomunistiem, kas pārsvarā bija latvieši un Latvijas PSR visu mūžu nodzīvojuši krievvalodīgie, turpretim ortodoksālo bloku pārstāvēja pārsvarā krievi, ko LTF informatīvais biļetens „*Atmoda*” devēja par „Maskavas ielikteņiem”.

M. Gorbačova reformas faktiski legalizēja daudzpartiju sistēmu, līdz ar to paredzēja Komunistiskās partijas politiskā monopola beigas. LNNK un LTF apvienoja savus spēkus 1990. gada 18. marta Latvijas PSR Augstākās padomes (AP) vēlēšanām. Vēlēšanu likums paredzēja, ka balsstiesīgi ir ne tikai LPSR iedzīvotāji, bet arī šeit dislocēto militāro daļu karavīri un virsnieki, kuru absolūtais vairums bija iebrukuši LPSR no citām PSRS republikām tikai uz dienesta termiņu. 1990. gada 18. marta vēlēšanās piedalījās 81.25 % balsstiesīgo. LTF ieguva 138 (aptuveni 2/3) vietu AP. Ortodoksālie LKP un Interfrontes deputāti ieguva 57 vietas un apvienojās frakcijā *Līdztiesība*.

LTF frakcija, izmantojot balsu vairākumu, 1990. gada 4. maijā pieņēma deklarāciju *Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu*, ka noteica pārejas posmu, kura beigas bija noteiktas ar Saeimas ievēlēšanu, taču tas beidzās Augusta puča laikā 1991. gada 21. augustā ar Augstākās padome pieņemto konstitucionālo likumu „*Par Latvijas Republikas valstisko statusu*”.

4. maija deklarācija radīja sabiedrībā zināmu apjukumu pilsonības jautājumā un nacionāla rakstura spriedzes pieaugumu. Deklarācijas 4. pants anulēja Latvijas PSR pilsonību. Juridiski pārejas posmā no neatkarības deklarācijas līdz konstitucionālajam likumam visi Latvijas Republikas iedzīvotāji neskaitījās ne Latvijas Republikas, ne Latvijas PSR pilsoņi, bet gan PSRS pilsoņi, kas radīja virkni problēmu attiecībā ar PSRS. Padomju armija turpināja iesaukt Latvijas Republikas jauniešus militārajā dienestā, pamatojoties ar šo deklarācijas punktu. Tikai pēc Augusta puča 1991. gada 15. oktobrī Latvijas Republikas pilsonība tika personām, kas bija bijuši Latvijas Republikas pilsoņi 1940. gada 17. jūnijā un viņu pēcnācējiem. Cilvēki, kas bija iebraukuši no PSRS Latvijas teritorijā okupācijas gados un izvēlējušies palikt šeit uz dzīvi, nevarēja iegūt pilsonību, jo nebija vajadzīgā juridiskā instrumenta. Tikai 1994. gada 22. jūlijā Saeima pieņēma Pilsonības likumu, kas noteica pilsonības iegūšanas kārtību. Šo piecu gadu laikā Latvijas Republikā dzīvojošo mazākumtautību iedzīvotāju vidū valdīja liela neapmierinātība. Īpaši sāpīgi to izjuta tie no mazākumtautību vidus, kas bija 1991. gada janvāra barikāžu aizstāvji.

Pret Interfronti vērstš plakāts krievu valodā BM 1778

Pēc 4. maija deklarācijas saspīlējums sabiedrībā tikai auga. Latvijas neatkarības pretinieku organizācijas 1990. gada 20. maijā apvienojās un izveidoja LKP CK vadībā politisku organizāciju - PSRS un LPSR Konstitūciju un pilsoņu tiesību aizsardzības komiteju, kas 1990. gada 25. novembrī savā 2. kongresā mainīja nosaukumu uz Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komiteju (VSGK).

VSGK rezolūcija definēja, ka tās mērķis ir - „[...] Atbalstīt Savienības līguma noslēgšanu par atjaunotās PSRS saglabāšanu. Aizstāvēt padomju armijas karavīru, kalpotāju un viņu ģimenes locekļu tiesības”.

**Tālavš Jundzis. Latvijas valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš
1989 - 1993. – Rīga, 2010.**

Jānorāda, ka VSGK nacionālo sastāvu, atšķirībā no LKP, pārsvarā veidoja krievvalodīgie. Kadros no VSGK mītiņa ASK stadionā 1991. gada 15. janvārī pārsvarā redzamas Latvijas teritorijā dzīvojušās pensionētās padomju armijas militārpersonas.

Pārejas posmā neatrisinātās problēmas, piemēram, pilsonības iegūšanas jautājums, radīja labvēlīgu vidi LKP ortodoksālās daļas un neatkarības idejai naidīgu organizāciju darbībai, destabilizējot sabiedrību. Sabiedrībā valdīja spriedze. Līdzīga situācija valdīja arī Igaunijā un Lietuvā.

Barikādes

Lūzuma punkts bija prokomunistisko spēku mēģinājums ielauzties Lietuvas Augstākajā Padomē 1991. gada 8. janvārī. Nacionāli noskaņotie lietuvieši kopīgiem spēkiem ar miliciju izdzina uzbrucējus. Lietuvas Augstākās Padomes priekšsēdētājs Vītauts Landsberģis pa radio aicināja lietuviešus pulcēties pie AP. Drīz izskanēja aicinājums apsargāt arī valstiski svarīgos objektus Viļņā. Naktī no 12. janvāra uz 13. janvāri Padomju armijas daļas, izmantojot motostrēlnieku un tanku vienības, ieņēma virkni objektu, kā arī centās izgaiņāt sapulcējušos cilvēkus kuri apsargāja šos objektus. Jāatzīmē, ka ir ziņas par vairākiem latviešiem, kas 13. janvārī apsargāja Viļņas televīzijas torni. Šajā akcijā bija iesaistīts arī Viļņas OMON un PSRS VDK specvienība „Alfa”. Šī uzbrukuma laikā tika nogalināti 13 aizstāvji un vairāk nekā simts ievainoti. Bojā gāja arī viens vienība „Alfa” virsnieks, kuru nošāva, pabāžot pistoli zem bruņuvestes.

13. janvārī LTF Rīgā bija iecerējusi Vislatvijas manifestāciju, lai nosodītu PSRS darbības Lietuvā un parādītu tautas atbalstu Latvijas Republikas neatkarībai. Pēc t. s. „Asiņainās svētdienas” Viļņā, manifestācija kļuva arī par piemiņas pasākumu. Aicinājumā uz manifestāciju, ko Latvijas radio nolasīja LTF priekšsēdētāja vietnieks Dainis Īvāns bija teikts: „Laudīm ir jāierodas tautas sardzē”, izvairoties no atsevišķu nacionalitāšu izcelšanas. Vislatvijas manifestācijā piedalījās no 500 000 līdz 700 000 cilvēkiem. Dalībnieki atmiņās norāda, ka manifestācijā piedalījušies ne tikai latvieši, bet arī mazākumtautības, tostarp, krievvalodīgie.

Rīdzinieks Juris Priežkalns: „Visapkārt Latvijas karogu jūra. Tautas masai neredz ne galu malas. Ar savējiem cenšamies turēties kopā, bet pūļa straumes man aiznesa tuvāk Daugavas krastam. Ievēroju, ka esmu nonācis blakus kādai sirmai raudošai māmuļai. Taujāju, vai nevaļag palīdzēt uz ko viņa atbildēja „мне стыдно за русских солдатов” (latv. val. “man kauns par krievu karavīriem”). Centos viņu nomierināt, ka ne jau viņas vaina tā ir.[..] Vēl nesen ar kolēģiem VEFā bijām sprieduši, ka krievs nav komunists [..]”.

Viktora Daugmaļa redakcija. Barikādes. Latvijas mīlestības grāmata – Rīga, 2001

Kamēr Daugavmalā notika manifestācija AP patstāvīgā Aizsardzības un iekšlietu komisija jau veidoja barikāžu izveides plānus. Barikāžu laikā (1991. gada 13. janvāris līdz 25. janvāris) no visas Latvijas uz Rīgu ieradās lielas ļaužu masas. Precīzu barikāžu dalībnieku skaitu noteikt nav iespējams, jo ir dažādas līdzdalības un atbalsta formas. Par barikāžu aizstāvjiem uzskatāmi ne tikai cilvēki, kas fiziski tās sargāja, bet arī tie, kas gatavoja ēst, nodrošināja malku, transportu, benzīnu u.c. Daudzi barikāžu dalībnieki atmiņās norāda, ka, esot bijuši patīkami pārsteigti, ka aizstāvēt barikādes ierodas daudzi krievvalodīgie.

Jēkabpīlietis Jānis Upmalis, kurš apsargāja Radiokomiteju atceras: „Ieradās astoņu vīru grupa no Kurzemes, teica, ka viņus šeit norīkojis AP Operatīvais aizsardzības štābs. Uzsākot sarunu ar šiem, vīriem pārsteigts, atklāju, ka divi no viņu vidus nemaz nesaprot

latviešu valodu. Kā viņu grupas vecākais paskaidroja šie abi kungi esot Atmodas notikumiem sekojuši visnotaļ pasīvi, bet pēc paziņojuma par asinspirti Viļņā bijuši vieni no pirmajiem, kas gatavojušies ceļam uz Rīgu”.

Modris Ziemeņš. Rīgā deg uguns kuri, Maskavā brūk padomju impērija 1991 – Rīga, 2001

Plakāts uz Ministru padomes barikādēm ar tekstu „какой путь выберешь ты?” (latv. val. “kādu ceļu izvēlēsies tu?”) BM 4581

Barikāžu laika atmiņās un preses izdevumos iezīmējas interesanta parādība: barikāžu pretspēki tiek dēvēti par „komunistiem”, „interfrontistiem”, „reakcionāriem”, bet ne par „krieviem”. Vārda „krievs” lietojums parādās galvenokārt runājot par armiju, piemēram, „Doma baznīcas tornī dežūrējošajiem tautas izlūkiem bija uzdots novērot krievu armijas pārvietošanos”. Tāpat barikāžu aizstāvju dēvēja par „sargiem”, „patriotiem”, „nacionālistiem”, daudz retāk par „latviešiem”. Pievēršot rūpīgāku skatu barikāžu laika presei zūd priekšstats, ka barikādes dalīja cilvēkus pēc nacionālā principa. Šķiet, ka žurnālisti apzināti izvairās no iesaistīto cilvēku diferencēšanas pēc nacionālās piederības. Izņēmums ir dažādas tabulas un aptaujas.

Var secināt, ka barikāžu laikā cilvēki nedalījās pēc nacionālā principa, bet gan pēc politiskās pārliecības. Jāatzīmē, ka barikāžu aizstāvju vidū bija daudz mazākumtautību pārstāvju, kuru nacionalitāti bieži bija grūti noteikt, jo saziņa ar lielākoties notika krievu valodā. Interesanta ilustrācija tam ir režisora Zigurda Vidiņa filmētais videomateriāls ar intervijām Doma laukumā. No daudziem intervētajiem barikāžu aizstāvjiem ievērojama daļa, atbildot uz jautājumu par tautību, norādīja „krievs”, „ukrainis”, „baltkrievs” utt. Kāds anonīms kungs, kas stādās priekšā kā ukraiņis min, ka „vēlas, lai viņa mazbērni dzīvo brīvā valstī, bez komunistiskās partijas diktāta no augšas”. Atmiņās vairāki barikāžu dalībnieki norāda, ka liela daļa krievvalodīgo, kas bija uz barikādēm, no komunistiskā režīma represijām bija cietuši paši vai arī bija cietuši viņu ģimenes locekļi. To, piemēram, norāda arī Latvijas Republikas Īpašo brīvprātīgo kārtības sargu vienību bijušais komandieris Mārtiņš Andersons: ”Krievi, kas bija cietusi no represijām bija karstāki Latvijas neatkarības aizstāvji nekā liela daļa latviešu”.

LATVIEŠU UN KRIEVU ATTIEKSME

Pirms dažām dienām Latvijas informācijas centrs veica Latvijas iedzīvotāju ekspresaptauju. Tika aptaujāts aptuveni vienāds latviski un krieviski runājošo skaits par viņu attieksmi pret AP un Vislatvijas glābšanas komiteju. No rezultātiem var secināt, kas ir tiesīgs un kas nav tiesīgs runāt Latvijas tautas vārdā.

	Attieksme pret AP (%)		Pret Vislatvijas komiteju (%)	
	atbalsta	neatbalsta	atbalsta	neatbalsta
Visi kopā	83	11	11	70
Latvieši	98	0	1	93
Krievi	67	22	21	46

Iekšlietu ministrijas, domājams, krievu attieksme pret Vislatvijas komiteju būs vēl negatīvāka. Savu sašutumu notūkuma vietā izrādīja ļoti daudzi nelatvieši. Arī mirušo un ievainoto vidū vairāk nekā puse ir nelatvieši. Pilnībā ir sabrucis mīts, ka konfliktam ir nacionāls raksturs.

LTF Informatīvais biļetens „Atmoda”,
1991. gada 21. janvāra numurs BM 925

19. janvārī Vecrīgas barikādes apmeklēja PSRS Tautas deputātu delegācija. Deputāts un moldāvu rakstnieks Jons Druce savā ziņojumā PSRS Tautas deputātu padomei: „Barikādēs ļaudis caurām diennaktīm stāv pie ugunskuriem, kur veidojās piefrontes brālība [...] Mēs ieraudzījām visu Latvijas iedzīvotāju paņemšanos – kā latviešu, tā nelatviešu – stāvēt šajā cīņā līdz galam”.

Igors Vārpa. Atmodas eiforija un atmošanās paģiras. – Rīga, 2013.

Jāmin, ka ne tikai barikāžu aizstāvju vidū bija nelatvieši, bet arī neatkarības pretinieku vidū bija latvieši. Interfrontes un VSGK rindās bija daudzi latvieši, kas bija uzticīgi LKP ideoloģijai un programmai. Viens no VSGK līdzpriekšsēdētājiem bija latviešu zemniecības atvase Alberts Kauls.

Sabiedrībā valda uzskats, ka provokācijās izmantotā Rīgas OMON vienība bija no PSRS ievesta specvienība. Rīgas OMON tika formēts uz vietas LPSR no vietējiem milicijas kadriem, tādēļ OMON bija arī vairāki latvieši, piemēram, apsūdzības rakstā krimināllietā Nr. 81200491 *Par speciālo uzdevumu milicijas vienības dienesta pilnvaru pārkāpšanu* lasāmi arī Andra Ērgļa un Eināra Mažāna vārdi.

Barikādes Rīgā atbalstīja citas PSRS republikas, kas jau bija pasludinājušas neatkarību, vai vēl tikai tikai grasījās to darīt. Daudzviet virs barikādēm nereti plīvoja Lietuvas, Igaunijas, Ukrainas, Gruzijas, Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas un citu valstu karogi. Tāpat aktīvu daļību barikādēs ņēma dažādu tautību biedrības, piemēram, Latvijas armēņu kopiena.

Ceturtais no kreisās: Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas karogs
virs Ministru Padomes barikādēm BM 3674

Runājot par barikādēm viena no galvenajām lietām, kas ir jāakcentē, ka cilvēka atrašanās vienā vai otrā barikāžu pusē noteica nevis nacionālā piederība, bet gan politiskā pārliecība.

Izpēti vairāk!

Zvidriņš P., Vanovska I. *Latvieši: statistiski demogrāfisks portretējums*. – Rīga, 1992

Skujenieks M. *Latvija: zeme un iedzīvotāji*. – Rīga, 1927.

Strods H. *Latgales iedzīvotāju etniskais sastāvs 1772.-1959.g.* – Rīga, 1989

Krastiņš, J. *Rīga. 1860 -1917*. – Rīga, 1978.

Dribins, L (red.) *Mazākumtautības Latvijā. Vēsture un tagadne*. – Rīga, LU FSI, Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts, 2007.

Stranga, Aivars, Feldmanis, Inesis. *Nacionālā politika un mazākumtautības. Latvijas vēsture*. Jaunie un Jaunākie laiki. 2004, Nr. 3. 91.–97. Lpp

Daugmalis, V. (sast.) *Barikādes. Latvijas mīlestības grāmata*. – Rīga, 2001

Jundzis, T., Zaļais, R., *Nevardarbīgās pretošanās Latvijas pieredze*. – Rīga, 2006

Avoti

1918. Latvijas Republikas dibināšana

Latvijas Pagaidu valdības uzsaukums 1918. gada 18. novembrī

Latvijas Tautas Padome, atzīdama sevi par vienīgo augstākās varas nesēju Latvijas valstī, pasludina, ka:

1) Latvija, apvienota etnogrāfiskās robežās (Kurzeme, Vidzeme un Latgale) ir pastāvīga, neatkarīga, demokrātiski-republikāniska valsts, kuras satversmi un attiecības pret ārvalstīm noteiks tuvākā nākotnē Satversmes Sapulce, sasaukta uz vispārīgu, abu dzimumu, tiešu vienlīdzīgu, aizklātu un proporcionālu vēlēšanu tiesību pamata;

2) Latvijas Tautas Padome ir nodibinājusi kā augstāko izpildu varu Latvijā – Latvijas Pagaidu valdību.

Latvijas Tautas Padome uzaicina Latvijas pilsoņus uzturēt mieru un kārtību un visiem spēkiem pabalstīt Latvijas Pagaidu valdību viņas grūtajā un atbildīgā darbā.

Fragments no laikraksta „Baltijas Ziņas” ievadraksta 1918. gada 19. novembrī

Imanta mostas!

*„Kas rādījās mūžīgi miris,
Tas tautībā pacelties sāk!”*

Ausekli, mūsu tautas dzejas rīta ausekli, tavs ilgu sapnis tagad piepildījies: gars, ko veco laiku uzskatu putekļi māca, top brīvs, ceļas augšā apskaidrots un atsvabināts. Imanta mostas!

Vakar tas piecēlās Zilajā kalnā saukts un aicināts no tautas gaviļu skaņām. Sirmā tautas varoņa acis dzirkst dziļā priekā redzot savu Latviju brīvu, atsvabinātu. Viņš pārlaiž skatu pār saviem modinātājiem!

Un it kā brīni, kā nesaprašana ir viņa skatā, liekas skats vaicā: kur tad kareivji, kur manas atsvabināšanas izcīnītāji? Vai tie visi krituši sīvās cīņās?

Jā, sirmo varoni, droširdīgākie un varonīgākie no viņiem atdusas uz Kurzemes, maizes zemītes robežām, kuru tiem neizdevās atgūt – bet citus kara vētra izklīdināja plašā pasaulē.

Un skumjās nokaras viņa cēlā galva... Viņa varoņa sirds grib skatīt sev līdzīgus varoņus. Bet neskumsti, sirmo tautas varoni: lai šis gadījums, ka tevi neapsveic vairs kareivju rindas ar ieročiem rokās, ir vēstījums jaunam laikmetam. Lai jaunās Latvijas cīņas ieroči ir gara zobens. Ar to mēs viņu veidosim, ar to mēs viņu sargāsim! [..]

Turpmāk tautas cīnīsies par savām tiesībām, par savu eksistenci ar gara ieročiem, lai sasniegtu to cilvēces ideālu, kad nebūs vairs cīņas par zemi apdzīvojošu cilvēku starpā, bet tikai kopēja cenšanās kopīgs darbs par cilvēces ārējo un iekšējo labklājību.

Tas ir cilvēces mērķis šeit zemes virsū, lai visi un ikviens baudītu viņas bagātīgi mums piešķirtos augļus un civilizācijas ieguvumus, kā laicīgos, tā garīgos. Šo mērķi lai tura priekš acīm arī jaunā Latvija savā turpmākā izveidošanās darbā! Uz to lai:

„Dievs, svētī Latviju!”

Fragments no laikraksta Jaunākās Ziņas redakcijas raksta 1918. gada 19. novembrī

Esi sveicināta, jaunā Latvija! Sirmajā Rīgā 1918. gada 18. novembrī ir izsludināta Latvijas valsts.

Latvijas zemes, Vidzeme, Kurzeme un Latgale ir tagad vienotas Latvijas valsts teritorijā, uz kuras dzīvojošā nācija ir izveidojusi augstāko sabiedriskās kopdzīves organizāciju, kādu līdz šim pazīst cilvēces radošais ģēnijs – valsti.

Tautas pašnoteikšanās Latvijā līdz ar to ir atradusi savu augstāko piepildīšanos. Un ir tapuši par īstenību latviešu tautas cēlākie ilgu mērķi, saulainie nacionālie sapņi, dēļ kuriem ir lijušas arī to latvju kareivju dārgās asinis, kas tagad atdusas mūžīgā miegā Rīgas Meža kapenēs un daudzās citās vietās, tālu un tuvu bijušos kara laukos.

Liels un augsts ir valsts princips cilvēku dzīvē, un augsti ir viņa uzdevumi. Valsts vara, kā sociāli kalpojoša vara, uzņemas lielus un grūtus pienākumus katrā valstī. Jo lielāki un grūtāki iedzīvotāji šie pienākumi un atbildība tajā brīdī, kad pati valsts dzimst un top par tādu, kad uz to cerībā un paļāvībā raugās visa tauta, un kad ir ieņemams un nodibināms valsts stāvoklis civilizētās pasaules tautu un valstu starpā. [..]

Šī valsts ģēnija vispirmais izpaudums ir nacionāla vienība! Kā ar gudru un tālredzīgu skatu vienotās ap kopīgiem valsts uzdevumiem – dažādo tautu, šķiru un aprindu priekšstāvji Tautas Padomē, tāpat lai vienotiem spēkiem atbalsta jauno valsts ēku un viņas augstākās varas nesēju visa Latvijas nācija bez kādas izšķirības, ieskaitot arī mūsu cittautiešu līdzpilsoņus. Tikai tad mēs pastāvēsim kā valsts un vispārīga un tiešām vienlīdzīga posta. [..]

Latvijas valsts ir dzimusi. Latvijas nacionālais karogs ir pacelts visas civilizētās pasaules priekšā. Pēc neizmērojamu ciešanu nakts latviešu tautai aust jauns rīts.

Vivat res publica!
Lai dzīvo Latvija!

Fragments no laikraksta Baltische Zeitung (Baltijas laikraksts) redakcijas raksta

Mums šķiet, ka nevar būt ne mazāko šaubu par to, ka mūsu dzimtenes tagadējo apstākļu spiedošo vajadzību interesēs ir sevišķi apsveicama tā parādība, ka tik ievērojama daļa no latviešu politiskām grupām ir apvienojusies, lai strādātu pie valsts izbūves. [..] Ja latviešu tauta no tā fakta, ka viņa ir Dienvidu Līflandē [Vidzemē], Latgalē un Kurzemē ir nospiedošā vairākumā, atvasina savas valstiskās tiesības, tad priekš tagadējiem laikiem tas ir saprotamāki kā jebkad. [..]

Mums ir vajadzīga valsts, jo sabiedriskās kārtības uzturēšana, par kuru līdz šim gādāja vācu militārā apsardzība, ir vairs sagaidāma tikai uz neilgu laiku; ar to saistītam kārtības neregulēšanas veidam varēja tikt piešķirts tikai pagaidu raksturs. Līdz ar to mums ir vajadzīga valsts, lai pašā zemē varētu izaugt tas spēks, kas nodrošina mūsu iekšējo kultūru. Bet arī tādēļ mums ir vajadzīga valsts, ka tikai pozitīvā darbā tautas politiskie spēki var kļūt radoši un tikt novirzīti no kļūdām un postošām tendencēm, kuras mūsu piekrastei pastāvīgi draud no austrumiem. [..]

Uzdevumi, kuri sagaida jaundibināmo Pagaidu Valdību, grūtības, kuras stāv priekšā, ir daudzpusīgas un lielas. No briesmām apdraudēts ir ceļš, kuru šī valdība uzsākusi. Mēs

varam tikai vēlēties, lai viņa šīs briesmas uzvarētu. Mēs vēlamies, lai jaunā valsts kalpotu tam, ka mūsu dzimtene tiktu pasargāta no izpostīšanas un varētu nodrošināt savu kultūras spēku attīstību.

Rigasche Zeitung. Nr. 269 (20.11.1918)
„Die Estnische und Lettische Republik” – par vārdu svešautieši.

1930. gadi. Valentīnas Freimanis atmiņas

Freimane, Valentīna. Ardievu, Atlantīda! Rīga: Atēna, 2010, 109.–114. lpp.

Visa bērnība, īpaši Rīgā pavadītais laiks man šķiet kā nepārtrauktu brīvdienu virkne. Ap mani bija jauni, skaisti, asprātīgi, allaž liksmoties un iemīlēties gatavi cilvēki, kuri ikdienu spēja pārvērst svētdienā. Tradicionālo svētku mums bija vismaz trīsreiz vairāk kā nekā citās mājās. Vectēvs bija visai vienaldzīgs pret ortodoksām ticības lietām, tomēr ebreju senās tradīcijas, saikne ar vēsturi, mūsu senčiem vienmēr tika koptas ar prieku. Taču cieņā bija arī citu ticību skaistie un emocionālie rituāli. Tas man šķita pašsaprotami. [..]

Tā mēs liksmi svinējām trejas Lieldienas, trejus Ziemassvētkus un Jaungadus. Mani sajūsmināja tas, ka ikvienos šajos svētkos bija atšķirīgs noformējums un dažādi, vienlīdz garšīgi, tradicionāli ēdieni. [..]

Mājās draugu sabiedrība bija raiba arī Rīgā, kaut gan šeit bija pieņemts, ka privāti ebreji satiekas ar ebrejiem, latvieši ar latviešiem, krievi ar krieviem. [..]

Var šķist pat savādi, taču es, ebreju meitene, ļoti ilgi nesaskāros ar kādu īpašu attieksmi pret sevi. Zināju par ebreju tautas garo vēsturisko ceļu, par spozmes un posta epizodēm. Teorētiski zināju arī par judofobiju un antisemitismu, par visādiem aizspriedumiem, kas daudzu gadsimtu gaitā dziļi iesakņojušies. Tomēr manā pasargātajā bērnībā, manā kultūras pasaulē tieši un sāpīgi ar to visu nesaskāros. Dzirdēju un pati ievēroju, ka šos aizspriedumus, cita starpā, lieti izmanto konkurences cīņā, tiekot vaļā no spējīgiem ebreju sāncensiem, tāpēc esot sevišķi labi jāmacās un daudz jāzina, lai pieaugušā dzīvē tu tiktu atzīts. Apmēram tāds formulējums veidojās manā uztverē. Latvijā un latviešos tā visa netrūkstot, taču, kā tēvs tobrīd Latvijā prātoja, aizspriedumaina attieksme pret ebrejiem latviešos visbiežāk eksistējot latentā un neagresīvā stadijā, kas izpaužoties galvenokārt sadzīvīkā līmenī vai saduroties interesēm. Demokrātiskas Satversmes un likumu apstākļos savstarpējā sapratne esot reāli panākama. Ilgu laiku tautības jautājumi manā domāšanā neaizņēma liktenīgas problēmas vietu, kaut gan pārdomas rosināja.

Jau agri bērnībā ievēroju nenoliedzamas atšķirības tautības, tautas, nācijas jēdzienu izpratnē Rīgas un Berlīnes sadzīvē, kas manī raisīja izbrīnu. Manas bērnības pirmshitlera Berlīnē, tāpat arī lasītajās vācu grāmatās, visi Vācijas valsts pilsoņi oficiāli juridiski tika atzīti par vāciešiem. Tāds uzskats valdīja arī mūsu aprindās. Līdzīga nostāja bija arī, piemēram, franču nācijas izpratnē Parīzē. Tajās aprindās, ar kurām saskāros, etniskā izcelsme nešķīta svarīga, būtiskākas bija kultūra un valoda, kas radīja pamatu cilvēku kopībai. [..] Rīgā pati jautājuma nostādne šķīta pavisam citāda. Nebeidzu vien brīnīties, kā cilvēkus pirmkārt sazmē pēc tautības un tikai tad raksturo pēc personīgām īpašībām vai stāvokļa. Vai tas nebija dīvaini, ka, atvērusi durvis, kalpone ziņoja par omai: „Kundze, pie jums atnākusi kāda krievu dāma.” Vai opim: „Kungs, ieradies viens latvietis,” – dažkārt liekot vai nu kungs vai vīrietis, pēc šķiriska principa. Viņas domāšanai saimnieku tautieši bija pašsaprotami viesi,

cittautiešu ierašanās šķita neparasta [..] Savā bērna iztēlē salīdzināju savu divu dzīves vietu atšķirības, tās man atgādināja divas mēbeles: Berlīne ir skapis, bet Rīga – kumode. Skapī visas drēbes sakarinātas rindiņā kopā un kombinējamas pēc vajadzības un patikas. Kumodē visas mantiņas saliktas pa atvilktņēm. Atvilktnes aizvelk ciet, un salikt to saturu dažādās kombinācijās nav pieņemts. Sadzīvo mierīgi, taču aizvien saglabājas iepriekš nolemtā atšķirība.

1939. Vācbaltiešu pārvietošana

Fragmenti no Vācijas–Latvijas 1939. gada 30. oktobra līguma par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju

(Publicēts 2012. gadā I. Feldmaņa grāmatā „Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939-1941)”).

Līgums

par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju
Vācijas valsts valdība, vēlēdamās apvienot vācu tautībai piederīgos Vācijas teritorijā, un

Latvijas valdība, piekrizdama vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanai uz Vāciju [..]

ir vienojušās par sekojošiem noteikumiem:

I pants.

Latvijas valdība apņemas atlaist no Latvijas pavalstniecības tos vācu tautības Latvijas pilsoņus, kuri līdz 1939. gada 16. decembrim labprātīgi izteic savu gribu uz visiem laikiem izstāties no Latvijas pavalstniecības un atstāt savu pastāvīgo dzīves vietu Latvijā.

Vācijas valdība apņemas šīs personas pēc viņu atlaišanas no Latvijas pavalstniecības uzņemt Vācijas valstī nolūkā piešķirt viņām Vācijas pavalstniecību.

II pants.

[..] Atlaišanas lūgumu nevar ņemt atpakaļ.

IV pants.

Izceļotājiem pēc atlaišanas dokumenta saņemšanas jāatstāj Latvija līdz 1939. gada 15. decembrim. Vācijas valsts valdība gādā par izceļošanas iespēju un uzņemas visus ar to saistītos izdevumus, ciktāl tie gulstas uz izceļotājiem.

Latvijas valdība apņemas neradīt izceļotājiem kavēkļus un palīdzēt viņiem pie izceļošanas.

Fragments no Kārļa Ulmaņa valsts saimnieciskās un kultūras padomes kopsēdē

1939. gada 12. Oktobrī (Runa publicēta *Daugavas Vēstnesī* 1939. gada 13. oktobrī, arī vairākos citos laikrakstos.)

Zināmu satraukumu sabiedrībā ir radījusi arī vāciešu masu izceļošanas kustība. Man jāsaprot, ka viņi darītu pareizāki, ja paši savā labā stingri nostātos pret satraukuma radīšanu. Pavisam aplams ir ļaunprātīgais izdomājums, ka vāciešu izceļošana stāvētu kaut kādā sakarā ar jauno līgumu ar Padomju Savienību.

Cik nepamatota ir šī iedomā, redzams jau no tā, ka līdzīga izceļošana jau sākusies no tādām valstīm, kuras nekādus tamlīdzīgus līgumus nav noslēgušas. Vāciešu aizsaukšana norit vienīgi uz vācu valdības apsvēruma, neatkarīgi no kaut kādiem citiem apstākļiem. Mūsu vēlēšanās ir braucējiem tikai palīdzēt izceļošanas grūtības atvieglot, bet katrs satraukums strādā tam pretī un var pat iznīcināt valdības labos nodomus.

Viens satraukuma veids šinī sakarībā ir stāsti, ka arī daži latvieši gribot izceļot reizē ar vāciešiem, kāpēc, to, laikam, viņi paši zina. Bet viņi maldās, ka pie mums drošība varētu tikt

traucēta un ka tādēļ viņiem jāaizbraucot. Un bez tam, ja jau nu briesmas draudētu, tad jau visiem, ne jau viņiem vien, bet lai kādi ir iemesli, ja kāds grib braukt, lai brauc! (Ovācijas.) Bet lai zina, ka izbraukšana šīnīs dienās ir iespējama tikai līdzīgā kārtā, ka vāciešiem – Latvijas pilsoņiem, proti, uz neatgriešanos! (Ovācijas.) Protams, ka tiklab valdība, ka arī sabiedrība zinās un mācēs šādu rīcību novērtēt pēc nopelna. Šo konjunktūras latviešu, no kuriem daži sevi veltīgi pieskaita intelīgencei, nevienam nebūs žēl. Varbūt dienas un viņu pārbaudījumi ir svešo lieta. Mēs redzam, ne tik vien istu patriotismu, bet arī cilvēku raksturu. Mēs redzam kam vārdi, ir bijuši tikai vārdi atšķirībā no tiem, kam vārdi dziļā stingrā pārlicībā.

Fragments no laikraksta *Rigasche Rundschau* (Rīgas Apskatnieks) redakcijas raksta

(Publicēts *Rigasche Rundschau* 1939. gada 13. decembrī, laikraksta pēdējā numurā).

Savu pateicību mēs jau esam pauduši, pateicību mūsu Vadonim un vācu tautai par to, ka viņu gribas dēļ mums tagad ir iespēja kalpot uz mūsu varenās Tēvzemes austrumu robežas. Pateicība, ko mēs, Baltijas vācieši esam parādā Ādolfam Hitleram, nav izsakāma vārdos, tai jārunā caur mūsu darbiem.

[..] Vēlamies izmantot šo iespēju, lai atkārtoti paustu savas atvadu domas par latviešu tautu un Latvijas valsti. Tagad, kad šķiramies un kad mums nav viegli doties prom no mūsu kopīgās dzimtenes, ir jāaizmirst viss, kas mūsu starpā neizbēgami radies tautu izdzīvošanas cīņas dēļ. Mēs vēlamies vērst savas domas nevis uz šķeļošo, bet vienojošo. Mūsu misija ir jaunajās mājās piedalīties labas un ilgstošas sapratnes veidošanā starp vācu un latviešu tautu.

Vācu minoritāte pievienojas mūsu nacionālās kopienas prezidenta atvadu runai, kuru viņš pirms dažām dienām veltīja Latvijas prezidentam: Mēs vēlam Latvijas iedzīvotājiem laimīgu nākotni un viņu vadībai veiksmīgi sasniegt iepriekš uzstādītos valsts mērķus. Dievs svētī šo zemi, ko mēs nekad neaizmirsīsim.

Fragments no laikraksta *Latvijas vācu draudžu evaņģēliski luteriskās baznīcas vēstnesis* redaktora raksta (publicēts 1939. gada 10. novembrī, laikraksta pēdējā numurā).

Mūsu likteņa lielais pavērsiens tagad kļūst par realitāti. Mēs vēlamies ar pateicīgām sirdīm atvadīties no zemes, kurā mūsu tēvi ir darbojušies un cīnījušies. Mēs vēlamies ar paļāvību un prieku vērties turp, kur mūs gaida mūsu tauta, vēlamies pēc ceļojuma spert kāju uz Vācijas zemes un sākt no jauna – ar Dievu!

Paula Šimana telegramma Valsts prezidentam Kārlim Ulmanim 1939. gada 7. novembrī

(Publicēta rakstu krājumā *Šimanis P. Eiropas problēma: rakstu izlase* 1999. gadā).

Pauls Šimans (*Paul Schiemann*, 1876–1944) bija visu Saeimu deputāts, pārliecināts demokrāts, laikraksta *Rigasche Rundschau* redaktors.

Mirkli, kad Latvijas vācu tautības pilsoņi tiek spiesti atrauties no savas dzimtenes, tie vācu latvieši, kuri ir nolēmuši labās un ļaunās dienās kopā ar pārējiem valsts biedriem līdz galam izturot, kalpot vecajai tēvzemei, apvienojas sauklī: Dievs svētī Latviju. – Pauls Šimanis.

Fragmenti no Latvijā dzimušās un dzīvojušās anglietes Lusijas Edisones vēstulēm.

(izdotas 1986. gadā Lielbritānijā grāmatā Addison L. *Letters from Latvia*).

Bulduri, 28.10.1939

Nabaga baltiešu evakuācija ir trakākā shēma, ko jebkad radījušas ārprātīgā smadzenes. Tikai jaunākā paaudze, kas dievina Hitleru, ir priecīgi doties; visiem pārējiem lūzt sirds, jo spiesti pamest zemi, kurā dzimuši, un jāatstāj viss īpašums. Esmu lieciniece sāpēm, ko nav iespējams aprakstīt. Visas mūsu mīļās vecās dāmas Jelgavā nolād Hitleru un lūdz Dievam, lai nāve viņas paņem, pirms tās spiestas pamest savu ērto veco ļaužu namu.

Bulduri, 28.10.1939

Pietaupi savu līdzjūtību baltiešiem, kuri ir izrauti no mājām un piedzīvos sāpīgu atmošanos, kad nonāks galamērķī, ja vien viņiem ir kādas ilūzijas un ticība visām lieliskajām lietām, kas tiem solītas.

Es vakar devos (ar vilcienu) uz pilsētu, un pavadīju vēl kādus senus draugus, kuri ir asarās, jo tiem jāpamet savas mājas. Smieklīgi saukt viņus par „dzimtenē atgriezušamies”, jo lielākā daļa no viņiem nekad mūžā nav spēruši ne soli Tēvzemē.

Bulduri, 27.11.1939

Visu šo nelaimīgo baltiešu evakuācija ir tāds apkaunojums! Vai spēj iedomāties pamest visu savu īpašumu un doties tādā briesmu zonā? Un tas viss vienkārši bubuļa dēļ! Viņi joprojām dodas projām pa 2000 dienā – vēl apmēram 30 000 idiotu atlikuši. [..]

Ierodoties Vācijā, sīkās radurakstu pārbaudēs dažiem Baltiem atklāti ebreju izcelsmes vectēvi vai vecvecmātes un viņi pārsūtīti uz koncentrācijas nometnēm. Vai viņi nav lopi? Pēc visa atdošanas. [..]

Fragments no Rīgas Jēzus baznīcas vācu draudzes mācītāja Artura Brusdeilina (Arthur Brusdeylins, 1887–1955) atmiņām

(Publicēts grāmatā „Piedzīvotā vēsture: Vācbaltieši 20. gadsimtā” Izdota 2002. gadā Vācijā.). Arturs Brusdeilins (Arthur Brusdeylins, 1887–1955) bija Rīgas Jēzus baznīcas vācu draudzes mācītājs.

Nebūs pārspīlēts apgalvojot, ka pie Dievgalda nāca visa draudze 100% apmērā. Neviens negribēja no dzimtenes un dzimtās baznīcas šķirties bez šī mierinājuma un stiprinājuma. Starp vakarēdiena viesiem sēdēja daudzi, kuri citkārt baznīcā nebija redzēti. Liels bija baznīcēnu aizkustinājums, plūda daudz skumju asaru; kāds vecāks kungs, kuram es sniedzu kausiņu, sagrauba un noskūpstīja manu roku.

Saīstināts fragments no Leo Dribina raksta „Vācieši”

(Publicēts grāmatā „Mazākumtautības Latvijā. Vēsture un tagadne” 2007. gadā).

Vispār neatkarīgajā Latvijas valstī vācu tautības prestižs nebija augsts. To noteica galvenokārt pretējās vēsturiskās atmiņas un pretrunīgie pagātnes vērtējumi. Daudzu apziņā vācu ienācēji bija tikai Latvijas paverdzinātāji un pazemotāji. Stingri iesakņojās mīts par 700 vācu virskundzības nebrīves un moku gadiem.

Latvijas vācbaltiešu kopienu sagrauva no Vācijas nākušais nacionālsociālisms. [..]

1939. gadā Vācija īstenoja Ā. Hitlera lēmumu pārvietot vācbaltiešus uz Lielvācijai piev-

ienotiem okupētās Polijas rietumu novadiem. 1939. gada oktobrī par Ā. Hitlera gribu tika informēta Latvijas valdība, bet vācbaltieši saņēma no Berlīnes pavēli par pārcelšanos. Tās nepildītājus nosauca par vācu tautas nodevējiem.

Vācbaltiešu reakcija uz to nebija vienveidīga. Vieni ar sajūsmu pakļāvās fīrera „aicinājumam”. Otrie – baidījās, ka Latviju ieņems PSRS bruņotie spēki un viņi tiks represēti. Trešie – vēlējās palikt Latvijā, bet nevēlējās nošķirties no savas vēsturiskās tautas grupas. Ceturtie – skaidri pateica, ka viņi paliks savā vienīgajā tēvijā – Latvijā.

Fragments no Ineša Feldmaņa grāmatas „Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939-1941)” (izdota 2012. gadā Rīgā).

Vācbaltiešu izceļošana Latvijai bija neapšaubāmi smags un būtisks zaudējums. Stipri novājinājās tās vitālais spēks, jo to atstāja tautas grupa, kas bija veikusi nenovērtējamu kultūras darbu. No Latvijas aizbrauca izglītotākā un ar iniciatīvu apveltītākā iedzīvotāju daļa. Daudzi vietēji vācieši bija galvenie speciālisti dažādās ekonomikā, veselības aizsardzībā un citās nozarēs. Līdz ar viņu izceļošanu sāka veidoties intelektuāls vakuums, ko vēl vairāk pastiprināja vēlākās staļiniskās represijas, holokausti, iedzīvotāju masveida aizbraukšana pēc kārtējās okupācijas 1944. un 1945. gadā. Izceļošanas rezultātā Latvija zaudēja arī savu stabilāko saikni ar Rietumeiropu.

1988. Pārbūves politika

Latvijas PSR tautu foruma aicinājums visām Padomju Latvijas tautām

„Padomju Jaunatne”, 1988. gada 13. decembrī, Nr. 237

Cienījamie līdzpilsoņi!

Biedri!

Padomju Savienības Komunistiskās partijas uzsākto pārbūves un sabiedrības demokratizācijas kursu atbalsta visa tauta. Tas sekmē starpnacionālo attiecību demokratizāciju, nacionālās pašapziņas pieaugumu.

Mūs, Padomju Latvijas tautu pārstāvjus, vieno kopēja rūpe par mūsu kopējās mājas labklājību un uzplaukumu. Mēs esam vienisprātis par to, ka

— Latvijai jāattīstās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā kā suverēnai republikai, kuras tiesībām jābūt ne tikai pasludinātām PSRS Konstitūcijā, bet arī nodrošinātām, iekļaujot tajā nepieciešamos tiesiskos mehānismus šo tiesību reālai īstenošanai.

— PSKP pasludinātā cīņa par demokratizāciju, par patiesa sociālisma humānajām vērtībām ir vienīgais mūsu sabiedrības attīstības ceļš; uz staļinisko nelikumību un brežņeviskās stagnācijas laikiem atceļa nav un nevar būt. Šajā sakarā Latvijas PSR tautu forums atbalsta nelikumīgi deportēto tautu centienus atgriezties savā dzimtenē un nenoņemt no darba kārtības jautājumu par pastāvējušo nacionāli valstisko veidojumu atjaunošanu.

— Vienīgi katras tautas un nacionālo grupu rūpes citai par citu var kļūt par stabilu pamatu jebkuras tautas tiesību un vajadzību apmierināšanai un īstenošanai, savstarpējas saprašanās un cieņpilnas atmosfēras radīšanai pret visu līdzpilsoņu nacionālajām jūtām un cilvēcisko pašcieņu. Attiecībām starp cilvēkiem jābalstās uz humānisma principiem, uz Vispārējo cilvēka tiesību deklarāciju, ko pieņēmusi Apvienoto Nāciju Organizācija, un 1975. gada Helsinku apspriedes Nobeiguma aktu.

— Vairākas Padomju Latvijas pastāvēšanas un attīstības problēmas var tikt atrisinātas tikai ar visu padomju tautu un republiku kopīgiem pūliņiem, ievērojot gan katras tautas un reģiona, gan PSRS kopīgās intereses (ekonomikas radikāla pārbūve, suverēnu republiku federācijas likumdošanas pamatu izveide, ekoloģiskās problēmas, miera nodrošināšana Eiropā un visā pasaulē un tā tālāk).

Aizstāvot savu suverenitāti, Padomju Latvija nepretendē uz tiesībām vai labumiem uz citu republiku vai visas Padomju Sociālistisko Republiku Savienības likumīgo interešu rēķina.

— Latviešu tautai Latvija ir tēvzeme, pasaulē vienīgā vieta, kur tā var dzīvot, attīstīt savu valodu un kultūru. Sekmēt šādu attīstību ir ne tikai katra latvieša, bet arī jebkura republikas iedzīvotāja internacionāls pienākums.

Tajā pašā laikā visu Latvijā dzīvojošo tautu un nacionālo grupu kultūras attīstība ir svarīgs priekšnoteikums latviešu tautas kultūras attīstībai un starpnacionālo attiecību uzlabošanai. Mums visiem spēkiem jāuztur un jāstiprina Latvijas pagātnē tik raksturīgās dažādu nacionālo kultūru dzīvās un auglīgās sadarbības un savstarpējās bagātināšanās tradīcija.

Kopīgiem spēkiem jārada tiesiskas garantijas visu republikā dzīvojošo tautu un nacionālo grupu kultūras iniciatīvām, to kultūras autonomijas nodrošināšanai, ieskaitot Latgales latviešu kultūras iniciatīvām un centieniem mūsdienu infrastruktūras izveidošanai Latgalē.

Īpašu atbalstu pelna tās kultūras iniciatīvas, kas vērstas uz Latvijas senāko iedzīvotāju — lībiešu valodas un tradīciju saglabāšanu; nedrīkst pieļaut to pilnīgu izzušanu.

— Republikas iedzīvotāju mehāniskā pieauguma radikāla ierobežošana uzskatāma par ārkārtēju pasākumu, kas nepieciešams gan no latviešu tautas nacionālo interešu viedokļa, gan arī visu republikas iedzīvotāju sociālo problēmu, tajā skaitā dzīvokļu, pārtikas, ekoloģiskās problēmas atrisināšanai. Tas pilnībā atbilst visas Padomju Sociālistisko Republiku Savienības interesēm, jo aizšķērso ceļu ekonomikas ekstensīvajai attīstībai un sekmē ražošanas intensifikāciju un, nostiprinot republiku, nostiprina visu Savienību.

— Latviešu valodas atzīšana par republikas valsts valodu rada juridisku pamatu tās normālai attīstībai un līdztiesīgai funkcionēšanai visās dzīves sfērās, ieskaitot oficiālo un dienesta attiecību sfēru. Tomēr šo juridisko aktu nedrīkst izmantot krievu valodas kā starpnacionālās sazināšanās valodas izstumšanai vai valsts valodu neprotošo pilsoņu diskriminācijai, pirmām kārtām valsts un medicīniskajās iestādēs, kā arī sabiedriskajos transportlīdzekļos un tirdzniecības uzņēmumos, apkalpošanas sfērā utt.

Lai uzlabotu tautu savstarpējo saprašanos, ir ļoti vēlams, lai visi Latvijas iedzīvotāji prastu gan latviešu, gan krievu valodu, bet valsts varas un pārvaldes orgānu, veselības aizsardzības, tirdzniecības, sabiedriskā transporta, sadzīves pakalpojumu, milicijas darbiniekiem, kas savā darbā tieši kontaktējas ar cilvēkiem, abu valodu prasme ir nepieciešams priekšnoteikums sekmīgai dienesta pienākumu veikšanai. Minēto kategoriju darbiniekiem latviešu (attiecīgi — krievu) valodas apgūšanai jāklūst par viņu kvalifikācijas celšanas sastāvdaļu, un tai jānotiek uz uzņēmuma vai iestādes rēķina. Vēlams materiāli stimulēt abu valodu prasmi.

— Dažādās valodās runājošu iedzīvotāju savstarpējā informētība ir viens no ceļiem uz labāku saprašanos, tādēļ ir lietderīgi izdot krievu valodā nedēļas biļetenu, kurā tiktu apkopoti aktuālāko latviešu preses publikāciju tulkojumi, kā arī sinhroni tulkot populāras, sabiedriski politiskas televīzijas un radio pārraides.

— Gaidāmajam likumam par republikas pilsonību, kā jebkuram tiesiskam valsts likumam, jāstāv cilvēka tiesību sardzē, tam nedrīkst būt atpakaļejoša spēka un jābalstās uz to, ka par pilntiesīgiem republikas pilsoņiem tiek atzīti visi PSRS pilsoņi, kas likuma spēkā stāšanās dienā ir pastāvīgi republikas iedzīvotāji.

— Visiem republikas iedzīvotājiem svarīgākais pārbūves kritērijs ir sociālā taisnīguma

nostiprināšanās, bet tā nodrošināšanas priekšnoteikums ir atklātums: tā līmenis tādos svarīgos jautājumos kā sociālo labumu — dzīvokļu, pārtikas, tautas patēriņa preču, medikamentu, medicīnisko pakalpojumu utt. — reālais sadalījums ir acīmredzami nepietiekams. Tāds stāvoklis turpmāk nav pieļaujams.

— Nepieciešams konsekventi atjaunot un aizsargāt PSKP un Padomju valsts nacionālās politikas leņķiniskos principus, konsolidēt visus sabiedrības spēkus, radīt draudzīgu un saskanīgu atmosfēru darba kolektīvos, panākt vārdu un darba vienotību.

Izsakot savu attieksmi pret sabiedriski politisko situāciju republikā un atzīmējot pozitīvas pārmaiņas tajā, mēs nevaram samierināties ar pārbūves pretinieku darbību, mēģinot izraisīt cilvēku savstarpēju neuzticību un naidīgumu starpnacionālajās attiecībās.

Mēs aicinām visus, taču jo sevišķi masu informācijas līdzekļu vadītājus un darbiniekus, skolotājus, apzināties, cik lielā mērā viņu darbība ietekmē starpnacionālās attiecības: jums vienmēr jābūt cilvēku un tautu sapratnes un savstarpējas iecietības paudējiem un kopējiem.

Cienījamie līdzpilsoņi!

Forums veiks savu misiju, ja tas nebeigsies līdz ar sava darba nobeigumu, bet gan turpināsies ģimenēs, darba kolektīvos, laikrakstu lappusēs, radio un televīzijas pārraidēs, ja foruma iesāktais dialogs starp tautām turpināsies ikdienas dzīvē, mūsu rūpēs par mūsu kopīgo māju — Padomju Latviju.

Minoritātes 1991. gada janvāra barikādēs

Fragments no Ventas Šidlovskas atmiņām par 1991. gada barikāžu laiku un ēdināšanas punktu Rīgas Medicīnas institūta Farmācijas fakultātes Zāļu formu tehnoloģijas katedras laboratorijā, 1991. gada barikāžu muzeja krājums BM 933

[..] Sākām visu organizēt uzreiz. Pirmo pārtikas porciju – maizi, desu, sieru, konservus nopirku veikalā Lāčplēša un Brīvības ielas stūrī. Sāka darboties elektriskās plītiņas, kolbās, vārglāzēs un krūzēs tapa tēja, uz paplātēm veidojās sviestmaižu kaudzes. Aptiekas laboratorija pārvērtās par ēdamzāli. Studentus nenācās ilgi gaidīt. Jau ap pusdienlaiku mūsu vidū rosījās krietns pulciņš studentu. Sevišķi piesaistījām zēnus, kuri mūsu fakultātē vienmēr bijuši deficitā. Barikāžu laikā dežūrās piedalījās visi mūsu vīriešu kārtas studenti, neatkarīgi no tautības un valodas prasmes. [..]

[..] Kas nāca pie mums sildīties un dzert tēju? Tie bija Ministru Padomes sargi. Te bija lauku vīri, vareni, dūšīgi, humora pilni, lauku puisi, klusi un kautrīgi, Rīgas inteliģence, veselās ģimenes no mazpilsētām un bērni, vairums 10 līdz 15 gadu veci. Pa dežūras laiku nācās uz klausīt tik daudz labu vārdu, ka nogurumu nemaz nejutām. Nekādas negatīvas noskaņas ne reizi nebija manāmas. Protams, bija reizēm arī kaut kas īpašs. Nedēļas otrā pusē sākām ievērot, ka ir nelielas cilvēku grupiņas, kas, ienākot pie mums, klusēja. Pārsvārā tie bija jauni vīrieši, 20 - 30 gadus veci, kas klusējot padzēra tēju, un nesakot ne vārda, tikai palokot galvu, atkal aizgāja. Sākumā nesapratām, bet tad atrisinājām šo mīklu. Tie bija cittautieši, kas neprata latviski un baidījās to izrādīt. Mēs viņus saņēmām ļoti sirsnīgi, jo viņi bija kopā ar mums. Mūsu tējas zāli viņi apmeklēja atkārtoti. [..]

Izglītības nodaļas piedāvājums skolām

MUZEJA PIEDĀVĀJUMI
SKOLĀM, SKOLĒNIEM
UN SKOLOTĀJIEM IR
BEZ MAKSAS

PAPILDU
INFORMĀCIJA

www.omip.lv

LŪGUMS PIETEIKTIES
NODARBĪBĀM UN
SEMINĀRIEM SAVLAICĪGI

E-pasts: ip@omf.lv

Tālr.: 6 7 2 1 1 0 3 0

Adrese: Raiņa bulvāris 7

Rīga, LV-1050

Jaunumi un aktualitātes

Latvijas Okupācijas muzejs piedalījās projektā „Dažādas tautas-kopīga pieredze” (*Different Nations-Shared Experiences*). Projekta gaitā tapa vairāki izglītojoši materiāli, kurus rudenī piedāvāsim skolām, – ceļojošo izstādi, dokumentālas filmas un metodiskos materiālus. Plānoti arī semināri skolotājiem.

Piedāvāsim jaunu izbraukuma nodarbību skolās „Deportācijas”.

Izglītības nodaļas interneta vietne www.omip.lv ieguvusi jaunu saturu un dizainu. Tajā pieejami mācību materiāli, vēstures pārskats, kartes un informācija par muzeja piedāvājumiem.

Skolēnu nodarbības muzejā un Skolu atbalsta programma (SAP)

Muzejs piedāvā interaktīvas nodarbības skolēniem un jauniešiem – „Barikādes. 1991. gada 20. janvāris”, „Dzīve padomju Latvijā”, „Deportācijas” un citas. SAP ietvaros skolām ir iespēja saņemt finansiālu atbalstu muzeja apmeklējuma ceļa izdevumu segšanai.

Izbraukuma nodarbības un ceļojošās izstādes

Sadarbībā ar 4. maija Deklarācijas klubu Latvijas skolās piedāvājam nodarbību „Latvijas Republikas dibināšana un neatkarības atjaunošana”. Ar septembri aicinām Jūs savā skolā pieteikt arī muzeja gidu vadītu nodarbību „Deportācijas”.

Skolām ir iespēja savās telpās izvietot muzeja ceļojošās izstādes: „Latvija 1939–1991: no okupācijas līdz brīvībai” un „Pretējās pusēs: Latvijas karavīri Otrajā pasaules karā”. Piedāvāsim arī projekta „Dažādas tautas-kopīga pieredze” interesanta dizaina ceļojošo izstādi par Baltijas jūras reģiona valstu – Latvijas, Igaunijas, Zviedrijas un Somijas kopīgo un atšķirīgo vēsturē un mūsdienās.

Seminārs skolotājiem

Pēc skolotāju lūguma varam organizēt semināru „Latvijas vēstures mantojums. Pretrunīgā vēsture”. Izstrādāsim arī jaunu semināra nodarbību ciklu par projekta „Dažādas tautas-kopīga pieredze” materiālu tēmām: **vācbaltiešu izceļošana, deportācijas un bēgšana uz Zviedriju**. Kursus piedāvāsim rudenī un skolotāji saņems mācību materiālus (filmas, metodiku) un IZM apstiprinātus sertifikātus.

1991. gada barikāžu muzejs aicina

apmeklēt pastāvīgo ekspozīciju,
kas atvērta katru darba dienu
no 10.00-17.00 un
sestdienās no 11.00-17.00.

Ekspozīcija atspoguļo 1991. gada janvāra notikumus. Apmeklētājiem tiek piedāvāts aplūkot barikāžu izvietojanas maketus, barikādēs izmantotos priekšmetus – termosus, rācijas, plakātus, videokameras, gāzmaskas un citus eksponātus, kā arī īpaši atlasītas fotogrāfijas. Ekspozīcijā ietverts omoniešu ekipējums un kritušo piemiņas lietas. Noslēgumā iespējams iepazīties ar dažādiem video un audio ierakstiem un sajūst reālo tā leģendārā laikmeta elpu.

Īpaši aicinām skolēnus uz muzejpedagoģiskajām nodarbībām:

“Spēlēsim barikādes” 1.-7. klašu skolēniem

Nodarbībā skolēniem tiek stāstīts par Atmodu un barikāžu celšanas iemesliem un iznākumu. Nodarbības laikā skolēni skatās dokumentālo filmu, pēc kuras paši ietērpj kādu no grupas dalībniekiem barikāžu aizstāvja, LR milicijas darbinieka vai OMON kaujinieka tēlā, izvēloties attiecīgos priekšmetus no rekvizītu kastes. Noslēgumā skolēni uz īpaši veidotām pilsētas kartēm izvieto tehnikas vienības modeļus, veidojot barikādes.

“Barikāžu CV” 8.-12. klašu skolēniem

Nodarbības laikā skolēni klausās nodarbības vadītāja stāstījumu un skatās dokumentālo filmu, pēc kuras viņiem tiek izdalītas darba lapas – skolēni aizpilda darba lapas, atbildes rodot redzētajā, dzirdētajā kā arī patstāvīgi meklējot muzeja ekspozīcijā. Nodarbības beigās aktīva spēle, kurā skolēni parāda, kā ir uztvēruši barikāžu laiku.

“Uz barikādēm” 4.-12. klašu skolēniem

Nodarbības pirmajā daļā skolēni tiek iepazīstināti ar galvenajiem barikāžu laika notikumiem, aplūko muzeja ekspozīciju, videomateriālus par Atmodas laiku, barikādēm, Augusta puču. Aizpilda darba lapas, kurās ir uzdevumi par iepriekš redzētajām tēmām. Otrajā nodarbības daļā skolēni gida pavadībā dodas aplūkot galvenās barikāžu vietas Vecrīgā. Pa ceļam atšifrējot dažādus ar barikādēm saistītus uzdevumus.

Izbraukuma nodarbība Muzeobusā, 6.-12. klasēm

Vienas nodarbības speciāli aprīkotajā Ikarus autobusā ilgums ir 40 minūtes. Nodarbība sastāv no lekcijas, kurā uzsvars tiek likts uz informāciju par Barikāžu laiku, un aktīvās daļas, kas sastāv no vairākiem uzdevumiem. Nodarbība domāta vienai klasei vai grupai līdz 20 cilvēkiem, paredzēts vienā izbraukuma dienā nodarbību vadīt 6 klasēm (grupām).

Sīkāka informācija:
www.barikades.lv

Pieteikšanās nodarbībām:
Tālr. 67213525

e-pasts : barikazu.muzejs@gmail.com

